

HÖGSKOLAN
Dalarna

Lärarprogrammet
Examensarbete, 15 hp
Vt 2009

Kurs: Pedagogiskt arbete III

Förskola och arbetet med språkstimulering

En intervjustudie

Uppsatsförfattare: Sara Töyrä & Sara Abrahamsson
Handledare: Antti Ylikiiskilä

Sammandrag

Detta arbete har syftet att undersöka hur pedagoger arbetar och ser på barns språkutveckling inom förskolan. Vår utgångspunkt var den didaktiska frågan Hur? Undersökningsmaterialet består bland annat av litteratur om tidigare forskning inom ämnet och en genomförd undersökning gjord av Cecilia Rösth och Nina Keuneke. Vi kommer även att beröra Lpfö98 samt de olika lokala arbetsplanerna för varje förskola. Undersökningsmetoden som vi kommer att använda oss av i detta arbete är intervjuer. Vi var intresserade av pedagogernas tankar därför valde vi att göra våra intervjuer informell och kvalitativ. I undersökningen deltog fem pedagoger, från fyra olika förskolor, en montessoriförskola, en *I Ur och Skur*, och två kommunala förskolor utan någon specifik inriktning. Resultatet av denna undersökning visar att språk är stort, genom intervjuerna har det framkommit att alla informanter medvetet arbetar med att stimulera barns språkutveckling, pedagogerna som deltagit i vår undersökning har ett varierat arbetssätt och använder sig av olika material för att arbeta språkutvecklande. I vår studie har vi uppmärksammat förskolornas miljöer ur ett språkutvecklingsperspektiv Vi anser att den miljö som barnen vistas i troligtvis har stor betydelse för deras språkliga utveckling. Vidare visar resultatet att alla pedagoger som deltog i undersökningen har olika åsikter om huruvida barn ges olika förutsättningar för språkutveckling i förskolan. Vi kan genom denna undersökning konstatera att arbetssätten skiljer sig åt mellan de olika förskolorna och som vi ser det ges barnen olika förutsättningar för språkutveckling beroende på de olika förskolornas arbetssätt och inriktningar.

Nyckelord: Språkutveckling, språkstimulerade arbete, förskola

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
2 Syfte	6
2.1 Frågeställning	6
2.2 Centrala begrepp	6
3 Metod	7
3.1 Litteratursökning	7
3.2 Intervju	8
3.2.1 Genomförande av intervjuerna.....	8
3.3 Val av informanter	9
3.4 Forskningsetiska principer	9
3.5 Presentation av informanterna	10
3.5.1 Kajsa på förskolan Kotten	10
3.5.2 Katarina på förskolan Kotten	10
3.5.3 Karin på förskolan Kråkan	10
3.5.4 Monika på Montessori.....	10
3.5.5 Ulla på <i>I Ur och Skur</i>	11
4 Bakgrund	11
4.1 Lpfö 98	11
4.1.1 Förskolornas arbetsplaner, miljöbeskrivning samt olika pedagogiska inriktningar	12
4.1.1.1 Förskolan Kotten	12
4.1.1.2 Förskolan Kråkan	12
4.1.1.3 Montessoriförskolan.....	13
4.1.1.4 I Ur och Skurförskolan.....	14
4.1.1.5 Reggio Emilia.....	15
5 Tidigare forskning	16
5.1 Vikten av att barn lär sig ett språk	16
5.1.1 Små barns språkutveckling.....	16
5.2 Lekens betydelse för barns språkutveckling	18
5.3 Att läsa för barn	19
5.4 Rim och ramsor	19
5.5 Miljöns betydelse för språket	20
5.6 Varför språkstimulering i förskolan?	20
5.7 Rösth och Keunekes examensarbete	21
6 Resultat av intervjuerna	22
6.1 Pedagogernas tolkning av begreppet språk	22
6.2 Hur tänker pedagogerna kring barns språkutveckling?	22
6.3 Hur arbetar pedagogerna med språkutveckling?	24
6.4 Anser pedagogerna att barn ges olika förutsättningar för språkutveckling beroende på vilket arbetssätt de olika förskolorna använder sig av?	25
7 Diskussion	26
7.1 Metoddiskussion	26

7.2	Diskussion av resultatet	27
7.2.1	Begreppet språk.....	27
7.2.2	Tankar kring barns språkutveckling.....	28
7.2.3	Pedagogernas arbetssätt med barns språkutveckling.....	29
7.2.3.1	Högläsning.....	29
7.2.3.2	Miljön.....	30
7.2.3.3	Rim ramsor.....	30
7.2.3.4	Lekens betydelse för barns språkutveckling.....	31
7.2.4	Anser pedagogerna att barn ges olika förutsättningar för språkutveckling beroende på vilket arbetssätt förskolorna använder sig av?.....	32
7.3	Slutsats	33
7.4	Förslag till fortsatt forskning	34
8	Tack Till	35
9	Källförteckning:	36
Bilagor	38

1 Inledning

Genom vår utbildning till förskolelärare har vi läst kursen ”Vägar till skriftspråket”. Under denna kurs väcktes ett intresse och en nyfikenhet hos oss om förskolebarns språkutveckling. Vi anser att en viktig del av barnets språkutveckling är beroende på hur pedagogerna arbetar med språk. Vårt ämnesval bygger således på ett intresse kring Hur barn får olika möjligheter att utveckla sig språkligt. Syftet med vårt examensarbete är att undersöka hur pedagoger arbetar och ser på språkutveckling inom förskolan. Vår huvudfokus kommer således att beröra den didaktiska frågan Hur?

Språket hjälper till att definiera oss som människor och utan något språk anser vi att den personliga utvecklingen torde stanna av. Språket för oss samman och skapar en känsla av tillhörighet. Vi anser att språket är ett verktyg som gör det möjligt för oss människor att kommunicera med varandra. Med hjälp av språket kan vi förmedla våra känslor, tankar och åsikter. Enligt vår uppfattning har alla människor ett språk, även det nyfödda barnet har en vilja och ett behov att kommunicera med sin omvärld. Språket som vi definierar det behöver således inte vara av verbal karaktär utan kan likaså bestå av olika tecken, miner, blickar och attityder. Förskollärares roll är enligt oss att ge stöd, inspiration och trygghet för att på så vis skapa goda förutsättningar för barnet att berika sitt språk. Enligt Lpfö98 skall en stor del av förskolans arbete bestå av att stimulera alla barns språkutveckling.¹ Man kan då fråga sig hur olika förskolor arbetar med barns språkutveckling samt om arbetssättet skiljer sig åt mellan vanliga kommunala förskolor utan någon specifik inriktning och förskolor med en uttalad profilering? I detta arbete kommer vi att söka svaren på dessa frågor och göra en jämförelse mellan två vanliga kommunala förskolor, en *I Ur och Skur*förskola och en montessoriförskola. Vi kommer även att beskriva förskolornas olika inriktningar samt presentera såväl informanter som förskolornas olika miljöer ur ett språkutvecklingsperspektiv. Vi kommer sedan att jämföra resultatet från vår undersökning med tidigare forskning.

¹ Lpfö98, sid 8

2 Syfte

Syftet med föreliggande examensarbete är att undersöka hur pedagoger arbetar och ser på barns språkutveckling inom förskolan. Vår utgångspunkt är den didaktiska frågan Hur?

2.1 **Frågeställning**

1. Hur tänker pedagogerna kring barns språkutveckling?
2. Hur arbetar pedagogerna med barns språkutveckling?
3. Anser pedagogerna att barn ges olika förutsättningar för språkutveckling beroende på de olika förskolornas arbetssätt?

2.2 **Centrala begrepp**

Vi kommer här att förklara olika begrepp som är av stor vikt för vårt arbete och för att undvika oklarheter för läsaren.

Barn: i detta arbete använder vi oss av begreppet barn och menar då barn mellan ett och fem år.

Bornholmsmodellen: projektet började på Bornholm därav namnet. Bornholmsmodellen är ett utarbetat material som bygger på att barns fonologiska medvetenhet skall stärkas. Det innebär att arbeta med olika språklekar på ett strukturerat sätt. Dessa lekar innehåller till exempel ljud, rim och ramsor samt munmotorik.²

Förskola: med förskola menar vi den verksamhet som riktar sig till barn mellan ett och fem år och som inte är obligatorisk

Lpfö98: är en lag som utfärdats av regeringen och som skall följas. Förskolans läroplan heter Lpfö98. I läroplanen beskrivs verksamhetens värdegrund, uppdrag samt mål och riktlinjer för arbetet. Förskolans läroplan innehåller endast mål som förskolan skall sträva efter när det gäller barns utveckling.³

Montessorimateriel: är utarbetat materiel som finns för varje ämnesområde i en montessoriförskola. Materialet finns inom de praktiska, sensoriska, språkliga, matematiska och kulturella områdena.

NAMEX: är inrättat av Svenska Montessoriförbundet och är en nationell specialistexamen för montessorilärare.⁴

Pedagoger: med pedagoger menar vi förskolans personal, som har en akademisk utbildning med en examen i pedagogik

Pedagogik: läran om undervisningsmetoder

² <http://www.bornholmsmodellen.nu/bornholmsmodellen.htm> den 4 maj 2009

³ <http://www.skolverket.se/sb/d/468> den 15 april 2009

⁴ Svenska Montessoriförbundet <http://composit.montessoriforbundet.se/www/montessori/sv/redirect.asp?p=37> den 22 april

Språklådor: bygger på Bornholmsmodellen. Det finns flera lådor som tränar olika saker, som till exempel hörseln och munmotorik. Alla innehåller olika material för språklekar, lådorna är uppbyggda så att det finns något för varje barn, oavsett hur långt de kommit i sin språkutveckling.

Tecken som stöd: tecken som stöd används i kombination med det talade språket för att förstärka och förtydliga det muntliga. Tecknen består av olika handrörelser som har sitt ursprung i teckenspråket.

Teckenspråk: ett språk som uttrycks med kroppen och händerna, som uppfattas med synen. Teckenspråk används i direkt kommunikation på samma sätt som hörande använder talspråk.

TRAS: ett material som består av ett schema där pedagogen kan få en överblick i var barnen befinner sig i sin språkliga utveckling. TRAS står för Tidig Registrering Av Språk.

Vanlig kommunal förskola: en kommunal förskola utan någon specifik inriktning.

3 Metod

Detta arbete kommer att bota i en litteraturbakgrund som behandlar innebörden av begreppet språkutveckling. Som undersökningsredskap har vi valt att använda oss av intervjuer eftersom syftet med detta arbete är att undersöka hur pedagoger arbetar och ser på språkutveckling inom förskolan. När intervjuerna är redovisade kommer svaren att diskuteras och analyseras med hjälp av aktuell litteratur.

3.1 Litteratursökning

Vi använde oss av Internet för att söka rätt på vilka examensarbeten som gjorts tidigare inom detta område. För att få tag på de resultat som gällde för vårt arbete angav vi olika sökord. Sökorden vi valde att använda oss av är relevanta för vårt arbete: barns språkutveckling, språkstimulerande arbete, förskola. Resultatet visade på tiotusentals sidor att välja bland. Utifrån dessa sidor har vi valt att gå vidare med en sida som heter www.uppsatser.se där studenter kan publicera sina arbeten. Vi utgick sedan utifrån den sidan och sökte på samma sökord som innan, och fick då upp sjuttiotre träffar. Den vi kände var mest relevant för vår undersökning var Cecilia Rösth och Nina Keuneke examensarbete som heter: *Språka i förskolan*⁵

För att söka litteratur för vårt examensarbete har vi tagit hjälp av bibliotekets databas på Högskolan. De sökord som vi främst har använt oss av är: språkutveckling, barn, barns språk, tidigt språk. Vi har efter detta sållat ut den litteratur som vi har ansett som relevant. Vi har även använt oss av olika sökmotorer på Internet, exempel på webbsidor som vi har använt oss av är: Montessoriförbundet och Friluftsförbundet. Vi har använt oss av de olika kommunernas hemsidor för att få tillgång till arbetsplanerna för de olika förskolorna då de är offentlig handling. I andrahand kontaktade vi förskolans rektor för att få tillgång till arbetsplanerna.

⁵ Rösth C, Keuneke N (2008) *Språka i förskolan, En intervjustudie om pedagogers språkstimulerande arbetssätt*
<http://bada.hb.se/handle/2320/4694> den 19 maj 2009

3.2 Intervju

Eva Fägerborg menar att intervjuer kan beskriva och gestalta verkligheten genom att människor berättar om sina liv och erfarenheter samt tankar och upplevelser.⁶ Hon menar vidare att kärnan i själva intervjun är mötet mellan forskare och informant. En intervju är ett samtal om ett specifikt tema som görs i ett bestämt syfte. Fägerborg menar att detta syfte är att intervjuaren söker efter informantens kunskaper, tankar, synpunkter samt upplevelser av något.⁷

Författaren Karin Norman menar att det finns två olika typer av intervjuer, den formella och den informella. Med den formella intervjun är det ett visst slags information man vill få och frågorna kan komma att vara mer eller mindre direkta, det lämnas inte något utrymme att ändra frågorna under intervjuns gång. Den informella intervjun liknar mer ett samtal eller en diskussion, visserligen präglad av frågor och svar men där alla frågor och svar är förhandlingsbara både till sin formulering och till ordningsföljd.⁸ Vi har valt att genomföra informella, kvalitativa intervjuer eftersom deras syfte är att utforska och identifiera egenskaper och karaktärer hos något, som till exempel informantens omvärld eller uppfattningar om något fenomen.⁹ Patel och Davidson anser att kvalitativa intervjuer har en låg grad av standardisering. Med detta menar de att frågorna som intervjuaren ställer ger utrymme för informanten att svara med egna ord.

Vi valde bort enkäter på grund av att vi inte var ute efter att göra en kvantitativ undersökning utan en kvalitativ. Vi är mer intresserade av att få en djupare inblick i de intervjuade personernas synsätt och arbetssätt än vad en enkätundersökning troligtvis skulle ha gett oss.

3.2.1 Genomförande av intervjuerna

Utformandet av våra intervjufrågor gjordes med hänsyn till våra frågeställningar och i samråd med vår handledare. Efter att vi skrivit frågorna skickade vi ett brev via e-post till de förskolor som vi var intresserade av att besöka.¹⁰ Valet av just dessa förskolor baseras på att vi var intresserade av att undersöka förskolor med olika inriktningar och arbetssätt. I brevet stod förklarad vårt syfte samt vilka frågeställningar vårt arbete grundar sig på. Vi förklarade även de forskningsetiska principerna och att informanterna kunde välja att avsluta sitt samarbete med oss om de så ville oberoende av tidpunkt. Vi beskrev även tydligt att all information skulle behandlas konfidentiellt samt att namn på såväl förskolor och informanter skulle vara fiktiva.

I brevet upplyste vi även informanterna att vi ville spela in intervjun för att lättare kunna bearbeta materialet samt att minimera risken för missförstånd. Informanterna fick givetvis bestämma själva om de ville delta i en bandad intervju eller ej, beslutet om inspelning var upp till varje enskild informant. Samtliga fem informanter accepterade dock att vi använde oss av bandspelare. Fägerborg anser att bandinspelade intervjuer har högre värde som källa än antecknade intervjuer. Intervjuerna är informations rikare, lättare att bearbeta samt att de ger en större möjlighet att analysera ur flera olika perspektiv, eftersom intervjuaren kan lyssna på bandet flera gånger.¹¹

Vi hade i förväg bestämt att vi båda två som skriver detta arbete skulle vara delaktiga vid samtliga intervjuer. En av oss skulle ställa frågorna och den andre skulle göra anteckningar samt lyssna

⁶Fägerborg E (1999) Artikel: *Intervjuer*, Kaijser L, Öhlander M, Red, *Etnologiskt fältarbete*, sid 55

⁷Fägerborg E (1999) Artikel: *Intervjuer*, Kaijser L, Öhlander M, Red, *Etnologiskt fältarbete* sid 57

⁸Norman K (1996) *Kulturella föreställningar om barn*, sid 173

⁹Patel R, Davidson B (2003) *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, sid 78

¹⁰Se bilaga 1

¹¹Fägerborg E (1999) Artikel: *Intervjuer – Spela in eller skriva ned*, Kaijser L, Öhlander M, Red, *Etnologiskt fältarbete*, sid 67

och analysera svaren från informanten, för att snabbt kunna ställa relevanta följdfrågor. Intervjuerna delades upp på två dagar, eftersom de skedde i två olika kommuner. Avsatt tid för varje intervju var en timme men den faktiska tiden varierade mellan tjugo minuter till en timme. Intervjuerna avslutades då vi ansåg att vi hade fått tillräckligt med information eller då informanterna inte ansåg sig ha något mer att tillföra. Det inspelade materialet från intervjuerna transkriberades. Vi valde att inte skriva ut pauser och liknande, eftersom vi ansåg att det väsentliga för vårt arbete är vad informanterna sa inte hur de sa det. Namn på såväl pedagoger som förskolor har dock ändrats.

3.3 Val av informanter

Val av informanter baseras på vår frågeställning om huruvida barns förutsättningar för språkutveckling varierar beroende på vilken förskola som de vistas på, därför kom intervjuerna att genomföras på vanliga kommunala förskolor, en förskola där man tillämpar montessoripedagogik, samt en *I Ur och Skurförskola*. Informanternas kön och ålder anser vi är irrelevant för denna undersökning, eftersom vi vill genomföra en jämförelse mellan förskolornas inriktning och inte de enskilda pedagogerna. Dock anser vi att pedagogernas akademiska bakgrund är intressant, för att representera förskolan och dess profilering. Intervjuerna kommer att ske i två olika kommuner av praktiska skäl, eftersom vi har vår verksamhetsförlagda utbildning fördelade på detta sätt. Antalet informanter kommer att begränsas till fem stycken, detta för att svaren skall kunna bearbetas på ett smidigt och tillfredsställande vis.

3.4 Forskningsetiska principer

Som forskare skall man ha kunskap om forskningsetiska principer och de forskningskrav som finns för att kunna genomföra sin forskning på ett korrekt och på ett professionellt sätt. De forskningsetiska principerna som vi kommer att redogöra för har till syfte att ge normer för förhållandet mellan forskare och undersökningsdeltagare/uppgiftslämnare, så att vid konflikt en god avvägning kan ske mellan forskningskravet och individskyddskravet.¹² Det finns fyra huvudkrav som vetenskapsrådet har utformat: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Informationskravet:

Detta innebär att forskaren skall informera undersökningsdeltagare och informanter om deras uppgift i projektet samt vilka villkor som gäller för deras deltagande i god tid. Forskaren skall upplysa om att deltagandet är frivilligt och att de berörda har rätt att när som helst avbryta sin medverkan. Informationen skall omfatta alla de olika inslag i den aktuella undersökningen som rimligen kan tänkas påverka deras villighet att delta¹³.

Samtyckeskravet:

För att uppfylla detta krav skall forskaren inhämta uppgiftslämnarens och undersökningsdeltagares samtycke. Om forskningen berör barn bör samtycke dessutom inhämtas från förälder/vårdnadshavare.¹⁴

¹² Vetenskapsrådet <http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf> den 1 april 2009

¹³ Ibid den 1 april 2009

¹⁴ Ibid den 1 april 2009

Konfidentialitetskravet:

Detta krav innebär att forskaren inte får röja de delaktiga personernas identitet. I arbetet får forskaren inte heller skriva ut namn och platser på de orter där forskningen har ägt rum.¹⁵

Nyttjandekravet:

Detta krav innebär att uppgifter om enskilda individer, insamlade för forskningsändamål, inte får användas eller utlånas för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga syften. Nyttjandekravet är till för att skydda informanten/uppgiftslämnaren.¹⁶

Vårt arbete med informanter/uppgiftslämnare bygger på dessa krav och principer. Vi har på ett tydligt och lättförståeligt sätt redogjort för dessa i det brev vi skickade till de utvalda förskolorna¹⁷

3.5 Presentation av informanterna

Vi kommer i detta avsnitt att presentera informanterna utifrån den information som framkommit i intervjuerna. För enkelhetens skull har vi valt att kalla pedagogerna utifrån deras begynnelsebokstav på förskolans inriktning, det vill säga, informanterna som arbetar på de kommunala förskolorna utan profilering har vi döpt på bokstaven K. M står för Montessori och U står för *I Ur och Skur*.

3.5.1 Kajsa på förskolan Kotten

Kajsa har en lärarutbildning från högskolan med en inriktning mot yngre åldrar. Hon har inte någon specifik inriktning inom barns språkutveckling. Kajsa arbetar på en kommunal förskola utan någon profilering. Hon berättar dock att personalen försöker arbeta Reggio Emilia inspirerat. Genom intervjun framkom det vad Kajsa menar med Reggio Emilia inspirerat. Hon menade att allt materiel skall finnas lättåtkomligt, i barnens höjd, så att barnen själva kan plocka fram vad de vill jobba med och när de själva vill. Vi kommer att kalla den förskolan samt den avdelning som Kajsa arbetar på för ”Kotten”

3.5.2 Katarina på förskolan Kotten

Katarina är i grunden barnskötare men har vidareutbildat sig på Högskolan till förskollärare. Katarina har även läst 10 högskolepoäng inom språkutveckling. Hon arbetar på samma förskola och på samma avdelning som Kajsa, nämligen på förskolan Kotten.

3.5.3 Karin på förskolan Kråkan

Informanten vi intervjuade på förskolan Kråkan har gått en tvåårig utbildning till förskollärare mellan åren 1988-1990.

3.5.4 Monika på Montessori

Informanten på den montessoriförskola vi intervjuade har en förskollärexamen som hon tog i Gävle med inriktning mot natur och teknik. Pedagogerna har börjat en montessorit utbildning, hon har dock ej tagit examen än pga tidsbrist. Pedagogerna planerar att ta sin examen inom kort och får då en NAMEX inom Montessori.

¹⁵ Vetenskapsrådet <http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf> den 1 april 2009

¹⁶ Ibid den 1 april 2009

¹⁷ Se bilaga 1

3.5.5 Ulla på I Ur och Skur

Informanten på *I Ur och Skurförskola* som vi har intervjuat, har en utländsk förskoleutbildning på tre år som ger behörighet att undervisa barn mellan ett och åtta år. Hon har tidigare arbetat i sitt hemland i ca femton år, där hon bland annat arbetat som föreståndare. Den utländska utbildningen ger en liknande behörighet som den svenska. Informanten var dock tvungen att studera svenska A och B samt att det behövdes en yrkeserfarenhet på tolv månader innan hon fick arbeta i den svenska förskolan. Informanten har 7,5 högskolepoäng inom förskolans profilering.

4 Bakgrund

De lokala arbetsplanerna bygger på skollagen och läroplanen. I dessa finns de grundläggande bestämmelserna om hur förskola och skola skall utformas. Genom läroplanerna anger regering och riksdag vilka grundläggande värden som skall präglade förskola, skola och vilka mål samt riktlinjer som skall gälla för dem. Arbetsplanerna är offentliga dokument och skall därför finnas tillgängliga för allmänheten. Vi har studerat förskolornas arbetsplaner för att se vad som står om språkutveckling. Från en förskola fick vi istället för arbetsplanen deras kvalitetsredovisning. Alla arbetsplanerna är upplagda på olika sätt, vissa har fokuserat mer på språket och har det som en egen rubrik medan andra arbetsplaner endast nämner språkutveckling i löptexten.

4.1 Lpfö 98

År 1998 fick förskolan sin första läroplan. I den står det att barn i förskolan skall ha möjlighet att utveckla ett rikt och nyanserat talspråk, möjlighet att utveckla sin förmåga att kommunicera med andra, uttrycka tankar, utveckla ord- och begreppsförråd, sin förmåga att leka med ord, sitt intresse för skriftspråk och förståelse av symboler samt deras kommunikativa funktioner. Läroplanen lägger stor vikt vid barnens språkutveckling, barn skall ges rika möjligheter till samtal, barnen skall även få stöd och stimulans i sin utveckling i språket.¹⁸ Detta betonas på flera ställen i läroplanen.

”Språk och lärande hänger oupplösligt samman liksom språk och identitetsutveckling. Förskolan skall lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra och ta till vara barnets nyfikenhet och intressen för den skriftspråkliga världen”¹⁹

I läroplanen står mål som förskolan skall sträva efter, ett av dessa mål går under utveckling och lärande där förskolan skall sträva efter att varje barn:

”Utvecklar ett rikt och nyanserat talspråk och sin förmåga att kommunicera med andra och uttrycka tankar, utvecklar sitt ord- och begreppsförråd”²⁰

Det är inte bara den enskilda pedagogen som skall arbeta med att stimulera barns språkutveckling, läroplanen lyfter fram att arbetslaget skall

”Ansvara för att arbetet i barngrupp genomförs så att barnen får stöd och stimulans i sin språk och kommunikationsutveckling”²¹

¹⁸ Lpfö 98

¹⁹ Ibid sid 10

²⁰ Ibid sid 12

²¹ Ibid sid 14

I och med att det står i läroplanen har förskolan en viktig uppgift att fylla när det gäller stimulering av barns språkutveckling.

4.1.1 Förskolornas arbetsplaner, miljöbeskrivning samt olika pedagogiska inriktningar

Vi kommer här att sammanfatta det som varje förskola tar upp i sin arbetsplan om språkutveckling samt beskriva förskolornas miljöer utifrån ett språkstimulerande perspektiv. Beskrivningen av förskolornas olika miljöer är baserade på våra egna upplevelser skrivna med våra egna ord. Samt en redogörelse för de olika de pedagogiska inriktningarna.

4.1.1.1 Förskolan Kotten

Förskolan Kotten har en arbetsplan som är övergripande och som inte tar upp språkutveckling som en specifik punkt. Man kan i deras arbetsplan läsa att deras målsättning gällande utveckling, lärande och kunskaper är att alla barnen utvecklar sin nyfikenhet och sin lust, sin förmåga att leka och lära, samt att barnen utvecklar en tillit till sin egen förmåga. Vidare kan man läsa att målen är uppfyllda när till exempel alla deltar aktivt i verksamheten.²²

Förskolan består av två avdelningar. Barnen på förskolan Kotten är mellan ett och fem år gamla. Avdelningen består av totalt tjugotvå barn som ibland delas in i fyra mindre grupper. Gruppindelningen baseras på barnens åldrar, så att barnen blir jämnåriga. På förskolan pryds väggarna av olika siffror, bokstäver och alfabetet. Det finns även lappar på, till exempel ”vägg, dörr och spegel”, som det rätta ordet står skrivet på. Det finns en stor bokhylla med leksaker och böcker. I två av rummen står det soffor som barnen kan sitta och läsa i. Dessa rum fungerar också som matrum och lekrum. Förskolan har ett stort grönområde på baksidan där pedagogerna ibland har läsning för barnen.

4.1.1.2 Förskolan Kråkan

Förskolan Kråkans arbetsplan återfanns inte på internet, därför tog vi kontakt med informanten Karin som i sin tur kontaktade sin rektor. Till slut fick vi arbetsplanen via e-post av Karin. I brevet berättade Karin att:

”Givetvis så är det kommunens skolplan samt vår läroplan som ligger till grund för vårt arbete”

Arbetsplanen är övergripande och tar inte upp språkutveckling som en specifik punkt. Under rubriken utveckling och lärande står det att i deras pedagogiska planering använder de lekens betydelse som grund och att det är viktigt att skapa miljöer som inspirerar barnen till att leka. Vidare står det att en medveten pedagogisk verksamhet bedrivs under hela dagen på förskolan²³. Arbetsplanen har en punkt som tar upp barn i behov av särskilt stöd. De barnen bör enligt arbetsplanen handledas av pedagogiskt utbildad personal, specialpedagogiska insatser bör knytas an till varje barns eventuella behov, i vissa fall återupprättas ett åtgärdsprogram.²⁴

Förskolan har en avdelning, en till öppnar till hösten 2009. För tillfället går det tio barn mellan åldrarna ett till fem år på förskolan Kråkan, detta på grund av en ombyggnation. Det väntas bli en

²²http://www.X.se/toppmeny/kommunen/forvaltningar/socialochutbildningsforvaltningen/skolan/skolorna/X/lok_aladokument/lokalarbetsplan.4.9dc93ae11dbb7a83f18000838.html den 22 april 2009

²³ Arbetsplan förskolan Kråkan

²⁴ Ibid

större barngrupp till hösten men inte markant större, eftersom de inte är en fulltids-personalgrupp. Kråkan är därför den enda förskolan i regionen som man kan dra ner på antalet barn i. Förskolan är öppen och ljus, en stor ateljé är det första som möter oss när vi kommer in från hallen. Alfabetet är uppsatt på väggen tillsammans med ett djur som börjar på den bokstaven. Det mesta av materielen fanns i barnens höjd, för att barnen själva skall kunna komma åt och arbeta med just det som de vill göra. I ett av rummen finns det bland annat en soffa och en byrå med serietidningar och böcker i. I hyllorna som även dessa var i barnens höjd, låg det spel och pussel. I ett annat rum finns en hemvrå och en stor bil som barnen tillsammans kan sitta i och leka.

4.1.1.3 Montessoriförskolan

Montessori pedagogiken grundar sig på noggranna observationer av barnens utveckling och den grundläggande tanken är ”barnet i centrum” montessoripedagogiken bygger på sex grundstenar nämligen: miljö, frihet och ansvar, individ och grupp, hjälp till självhjälp, konkretion och motorik samt helheten och fredstanken.²⁵ Barnen ges frihet att välja aktivitet samt möjlighet att arbeta ostört och i sin egen takt.

Pedagogens uppgift är att observera barnen och att vara uppmärksam på det enskilda barnets behov samt att stimulera barnet utifrån barnets mognad och intresse. Det är alltså inte pedagogens uppgift att i första hand förmedla kunskap.²⁶ Pedagogen kan ses som en handledare som bistår barnet när barnet behöver hjälp. Pedagogen visar barnet var kunskap finns att inhämta samt visar hur olika material skall användas för att ge en meningsfull träning för barnet. Montessoripedagogiken anser att all onödig hjälp är ett hinder för barnets utveckling.²⁷ Inom montessoripedagogiken pratar man om att barnen arbetar, men menar även att ”arbete” innebär olika saker för vuxna och för barn. När barnet ”arbetar” leker det.²⁸

I den kommun som intervjun genomfördes arbetar pedagogerna enligt läroplanen för förskolan samt efter de auktorisationskrav som ställs av Svenska Montessoriförbundet. Dessa krav innebär att i förskolan skall minst en tredjedel av den pedagogiska personalen vara utbildad inom montessori samt ha högskoleutbildning. Montessoriuutbildningen skall omfatta den åldersgrupp där undervisningen sker, alternativt ska personalen ha genomgått NAMEX.²⁹

NAMEX är inrättat av Svenska Montessoriförbundet, det är en nationell specialistexamen för montessorilärare. Syftet är att kvalitetssäkra lärarkompetensen i montessoriverksamheter genom att ge ut certifikat och för att kvalitetssäkra montessoriuutbildningen, NAMEX kommer att krävas av alla nyexaminerade för att de ska bli auktoriserade montessoripedagoger.³⁰ NAMEX bygger på en genomgång av kursplanerna i de svenska montessoriuutbildningarna. Utifrån kursplanerna har grundläggande kriterier tagits fram för vilka kunskaper en montessorilärare skall ha för att kunna arbeta både i svenska montessoriförskolor och i svenska montessoriskolor.³¹

²⁵ <http://www.Xmontessori.se/pictures/pictures.asp?ModuleItemID=134> den 22 april 2009

²⁶ <http://www.montessoriforbundet.se/> den 22 april 2009

²⁷ Svenska montessoriförbundet <http://www.montessoriforbundet.se/> den 22 april 2009

²⁸ Xmontessori <http://www.Xmontessori.se/activityf/activityf.asp?ModuleItemID=181> den 22 april 2009

²⁹ Svenska montessori förbundet

[http://composit.montessoriforbundet.se/filebank/files/20080801\\$114602\\$fil\\$lnbD88ojMGfkMPfY9jRJ.doc](http://composit.montessoriforbundet.se/filebank/files/20080801$114602$fil$lnbD88ojMGfkMPfY9jRJ.doc)
den 29 april 2009

³⁰ Svenska montessori förbundet: <http://composit.montessoriforbundet.se/www/montessori/sv/redirect.asp?p=40>
den 29 april 2009

³¹ Svenska montessori förbundet <http://composit.montessoriforbundet.se/www/montessori/sv/redirect.asp?p=37>
den 29 april 2009

Förskolan Montessoris arbetsplan återfanns inte på internet. Därför kontaktade vi rektorn för förskolan. Rektorn för förskolan berättade att deras

”Arbetsplan består av många olika dokument, ex utifrån Montessoripedagogiskt perspektiv, sensoriska arbeten etc. Lpfö 98 ligger naturligtvis också som en grund för arbetet. Utifrån den har verksamheten tagit fram och prioriterat vissa mål, dessa finns i k-redovisningen som alltså är en del av arbetsplanen”

I kvalitetsredovisningen kunde vi inte finna något specifikt som stod om barns språkutveckling. Däremot fanns det en punkt om utveckling och lärande där det stod att de vill göra barnen medvetna om sitt lärande och sin utveckling. Detta skulle de göra genom att öka den pedagogiska medvetenheten.

Det finns två avdelningar på förskolan. På småbarnsavdelningen där vår informant jobbar fanns det fjorton barn mellan ett och tre år. På den andra avdelningen var det äldre barn, från tre till fem år. På avdelningen för äldre barn fanns det tjugotvå barn. Miljön på den avdelning vår informant arbetar på var väl anpassad till barnens storlek, dvs att stolar och bord var gjorda för de små barnen, så att de själva ska kunna ta sig upp och ner. De var mindre än vad små stolar och bord i regel brukar vara. Varje rum var avsatt för olika aktiviteter och innefattade materiel i matematik, språk, kultur, sensoriskt och praktiskt materiel. Allt stod framme i barnens höjd för att de själva skulle kunna välja vad de ville arbeta med. Det fanns ett rum för läsning med soffa och böcker uppsatta på en list på väggen, så barnen kunde se framsidan på boken. Bokstäver, ord och bilder var uppsatta i barnens ögonhöjd. Det fanns en frukthörna för barnen där pedagogerna lade fram frukt och där barnen själva hjälptes åt att dela frukten. Vi kunde se att var sak har sin plats.

4.1.1.4 I Ur och Skurförskolan

I Ur och Skur jobbar efter Frilufsfrämjandets barn- och ungdomsverksamhet, det handlar om att tillgodose barns behov av kunskapssökande, få vara i rörelse och känna gemenskap. Detta tillfredsställs genom vistelse i naturen.³² En ledare *I Ur och Skur* verksamhet skall jobba efter de fyra grundstenarna som gäller för *I Ur och Skur*, det vill säga att vara medupptäckare, medagerare, medundersökare och medupplevare, de vuxna ska delta på barnens villkor³³. *I Ur och Skurs* pedagogik syftar till att stimulera, intressera och aktivera barnen genom eget lärande i naturen. Pedagogiken ska också stärka barnets självkänsla, sociala kompetens och empatiska förmåga. Vistelsen i naturen anses öppna alla våra sinnen vilket ger möjlighet till en ökad inläring. Leken ses som förutsättning för barns lärande. Utomhuspedagogiken ger upplevelser som leder till kunskap, erfarenheter och språklig utveckling och språkliga begrepp.³⁴ *I Ur och Skur* har en modell som beskriver deras pedagogik i förskolan. I den modellen ingår Natur och miljöfostran genom friluftsliv och lek året runt i och med hjälp av naturen. Föräldrasamverkan, Frilufsfrämjandets barnverksamhet, lek av olika slag, arbete med olika uttrycksmedel och alltid med barnet i centrum.³⁵ Som grund arbetar verksamheten efter målen som finns i läroplanen.³⁶

I arbetsplanen står det att deras verksamhet är uppbyggd så att de stödjer och uppmuntrar barnens språkutveckling. De skall sträva mot att barn vid tre års ålder kan prata så att andra än

³² Frilufsfrämjandet <http://www.frilufsframjandet.se/guest/omius> den 6 april 2009

³³ Johansson Y, Sahlström E (2006) *Ledarhandledning Skogsknytte*, sid 12

³⁴ Westerlund A (2007) *I Ur och Skur, grundbok från Frilufsfrämjandet*, sid 4 ff

³⁵ Se bilaga 3

³⁶ Frilufsfrämjandet <http://www.X.se/download/18.d5ddca711d427f02128000678/Arbetsplan+2008-2009.doc> den 6 april 2009

familjen förstår, följa minst två instruktioner, lyssna på en saga och återge något från den samt att barnen skall börja lyssna på varandra. De skall sträva mot att barn som är fem till sex år kan det som barn vid tre års ålder kan samt att de dessutom kan tala så att både vuxna och barn förstår, berätta något de varit med om, återge detaljer från en saga, leka med ord, rimma och klappa takten till stavelser. Vidare beskriver arbetsplanen hur de skall arbeta med dessa strävansmål. De skall aktivt jobba med att benämna det de ser i naturen för att öka barns ordförråd, de skall sträva efter att utveckla barns språk med naturen som bas. Detta skall till exempel göras genom berättelser och en dialog med barnen, arbeta med rim och ramsor. Vidare står det i arbetsplanen att verksamheten skall bidra till att barn har ett fungerande språk och möjlighet till att uttrycka sina tankar och känslor när de slutar förskolan.³⁷

Förskolan har flera avdelningar men bara en *I Ur och Skur* avdelning. Det går totalt arton barn mellan ett och fem år på avdelningen. Barnen brukar delas in i tre olika grupper med sex barn i varje grupp. Förskolan ligger i ett lugnt område väldigt nära skogen. På väggarna hängde olika sorters verk som barnen på förskolan hade skapat. Vi fick känslan av att det fanns mycket naturmaterial inomhus som grenar, kottar och stenar. Det fanns även mycket pedagogiskt material på väggarna, bland annat bokstäver och lappar som det stod "vägg", "dörr" på till exempel. Väggarna pryddes även av olika bilder som bland annat visade de olika årstiderna. Det fanns även en fullt utrustad ateljé med olika sorters pyssel samt ett rum med böcker som barnen kunde läsa. I förskolan fanns även ett litet lekrum men bland annat en spis.

Barnen sover på dagarna och i samband med detta läses även sagor. Alla barnen sover i sovsäck utomhus i en sorts koja där en av sidorna saknar vägg.

4.1.1.5 Reggio Emilia

Loris Malaguzzi var chef för de kommunala förskolorna i staden Reggio Emilia som ligger i norra Italien. Reggio Emilia har numera blivit ett begrepp som står för den pedagogiska filosofin som utvecklades i den staden. Loris Malaguzzi myntade ett begrepp som beskriver den pedagogiska filosofin Reggio Emilia står för, nämligen att "Ett barn har hundra språk". Inom Reggio Emilia jobbar man med lek och arbete, verklighet och fantasi och med många olika uttryck samtidigt. Den pedagogiska filosofin står för ett pedagogiskt arbetssätt som är förankrat i humanistisk livshållning som ser till att människans möjligheter och respekten för barnet samt en övertygelse om att alla barn föds rika och intelligenta och har en inre drivkraft till att vilja utforska världen. Utforskande och delaktighet är de ord som Loris Malaguzzi beskriver och sammanfattar verksamheten med. Pedagogiken är i ständigt förnyelse och utvecklas i takt med att samhället förändras, men alltid utifrån barnens behov som utgångspunkt. Reggio Emilia står därför inte för ett pedagogiskt program som kan tas över eller kopieras, tanken är att man ska inspireras av de grundtankar och den filosofi som finns inom pedagogiken och utifrån dem utveckla sin egen verksamhet efter sina förutsättningar³⁸

³⁷ Frilufsfrämjandet <http://www.X.se/download/18.d5ddca711d427f02128000678/Arbetsplan+2008-2009.doc>
den 6 april 2009

³⁸ Reggio Emilia institutet <http://www.reggioemilia.se/> den 29 april 2009

5 Tidigare forskning

5.1 Vikten av att barn lär sig ett språk

Författaren Anders Arnqvist anser att språkets primära roll är att förmedla budskap och att budskapets syfte är att sända informationen till en bestämd målgrupp. Han menar att barnet använder språket för att förmedla sina behov, känslor samt attityder till omvärlden.³⁹ Författarna till boken *Hur språket växer fram* menar att om ett barn ska utvecklas normalt och kunna klara ett liv i samhället, räcker det inte med att barnet bara förstår språket, de måste även kunna producera språk för att uttrycka sig.⁴⁰

Ingrid Pramling – Samuelsson och Sonja Sheridan skriver i sin bok *Lärandets grogrund* att barn erövrar omvärlden genom språket. De anser att det är på den språkliga förmågan som det individuella växandet och det sociala livet bygger. Vidare menar de att barn redan vid födseln kan kommunicera med omvärlden. Barnen kommunicerar med omgivningen med hjälp av miner, joller, skrik, gråt och glädjetrytningar.⁴¹

Arnqvist anser att den mänskliga kommunikationsförmågan tycks vara kvalitativt skild från andra sorters kommunikation. Vi människor har förmågan att med språkets hjälp skapa ord, meningar och sammanhängande meddelanden, denna möjlighet saknar djuren.⁴² Människan kan kommunicera med varandra genom verbalt språk, kroppsspråk och skriftligt språk.

Även Ingvar Bergh menar i boken *Tal och språkkavikelser hos barn* att vi inte bara talar med ord utan med hela kroppen. Han anser att det är viktigt att kunna registrera det, speciellt innan barnet har förmågan att uttrycka sig med ord. Man kan gissa sig till vad barnet vill säga och då ”ge barnet ord” för situationen.⁴³ Det verbala språket omfattar förutom rent tal även betoningar och röstläge medan kroppsspråket utöver gester och mimik även kan handla om teckenspråk. Alla dessa uttrycksformer bidrar till att förtydliga och förstärka kommunikationen.⁴⁴

Ord och språkliga utsagor medierar således omvärlden för oss och gör att den framstår som meningsfull.⁴⁵ Arnqvist menar att vi inte enbart använder oss av språket för att kommunicera utan även i stor utsträckning för att utveckla vår kognitiva förmåga. Med hjälp av språket kan vi på ett bättre sätt lösa komplexa problem.⁴⁶ Språket är ett sätt för oss människor att nyskapa, återskapa och hålla fast vid det betydelsefulla inom den egna kulturen och samhället.⁴⁷

5.1.1 Små barns språkutveckling

Barns språkutveckling kan studeras från många olika synvinklar. Varje sätt att se på utveckling ger olika och nya kunskaper inom området. Arnqvist anser att det alltså inte endast finns ett visst perspektiv som ger den ”rätta” eller fullständiga bilden av barns utveckling. Han menar att det

³⁹ Arnqvist A (1993) *Barns språkutveckling*, sid 10

⁴⁰ Eneskär B, Johansson J, Svensson A-K (1990) *Hur språket växer fram*, sid 25

⁴¹ Pramling Samuelsson I, Sheridan S (2006) *Lärandets grogrund*, sid 71

⁴² Arnqvist A (1993) *Barns språkutveckling*, sid 11

⁴³ Bergh I (1996) *Tal och språkkavikelser hos barn*, sid 1

⁴⁴ *Ibid*, sid 12

⁴⁵ Säljö R (2000) *Lärande i praktiken – Ett sociokulturellt perspektiv*, sid 82

⁴⁶ Arnqvist A (1993) *Barns språkutveckling*, sid 19

⁴⁷ Pramling Samuelsson I, Sheridan S (2006) *Lärandets grogrund*, sid 71

snarare är så att varje perspektiv eller varje beskrivning av barn ger en skärva av det vi kallar kunskaper.⁴⁸

Forskning visar hur barn lär sig språka genom att umgås i språket tillsammans med andra.⁴⁹ Genom att barnet deltar i olika sociala och språkliga processer så bidrar även barnet till att skapa den kultur vi lever i. Caroline Liberg menar i sin artikel – *Samtalskulturer – samtal i utvecklig* att samtalet är en sådan social och språklig process.⁵⁰ Liberg skriver att olika studier visar att måltider och stunden runt måltiderna inom vår västerländska kultur är bra exempel på situationer som är centrala för att aktivt ge barnen möjligheter att delta i samtalen. Många forskare inom språkutveckling anser att socialisation är avgörande för barnets språkutveckling.⁵¹

Bente Hagtvvet Eriksen skriver i sin bok *Språkestimulering, Del: 1, Tal och skrift i förskoleåldern*, att hon anser att barn utvecklar olika talspråkliga färdigheter samt att dessa färdigheter hänger samman med vilka erfarenheter barnet gör.⁵² Hyltenstam och Abrahamsson skriver i boken *Barn utvecklar sitt språk* om *Genie – det förbjudna experimentet*. Genie är det mest väldokumenterade av de så kallade ”vilda barnen”, med detta menas ett barn som av en eller annan anledning tillbringat en stor del av sitt liv i isolering och saknat socialt umgänge.⁵³ Flickans språkliga stimulans var så gott som obefintlig. Hon kunde varken äta, sköta sin hygien eller kommunicera. Efter att hon blivit omhändertagen och blivit en del av den sociala världen förvandlades Genie till en på många sätt normal människa, hon utvecklade sin motorik, empati och sina kognitiva färdigheter. Rent språkligt förblev hon i viss mån ”omänsklig”.⁵⁴ Trots detta menar Hyltenstam och Abrahamsson att även socialt störda människor lär sig språk, och även lätt utvecklingsstörda barn tillägnar sig det grammatiska systemet.⁵⁵

Barn tycks tidigt förstå mer än de själva kan ge uttryck för. Forskare har bland annat funnit att barn redan vid fyra- till åtta månader kan skilja mellan fråga och påstående genom den vuxnes intonation.⁵⁶ Ingvar Bergh skriver att redan det lilla spädbarnet registrerar och påverkas av omgivningens röster och tal. Han skriver vidare att barnet lägger grunden till det kommande språket redan under det första levnadsåret, så det är viktigt att språket stimuleras redan från allra första början.⁵⁷

Sven Strömquist författare till boken *Barns språk* anser att barnets språkutveckling är en kontinuerlig process där viktiga komponenter börjar grundläggas redan i spädbarnsåldern. Han menar alltså att barnets språkutveckling inte är en plötsligt inträdande process, eller en process där olika klart urskiljbara stadier avlöser varandra.⁵⁸

⁴⁸ Arnqvist A (1993) *Barns språkutveckling*, sid 20

⁴⁹ Liberg C (2003) Artikel – *Samtalskulturer – samtal i utvecklig*, Bjar L, Liberg C, red, *Barn utvecklar sitt språk*, sid 79

⁵⁰ Ibid, sid 79

⁵¹ Liberg C (2003) Artikel – *Samtalskulturer – samtal i utvecklig*, Bjar L, Liberg C, red, *Barn utvecklar sitt språk*, sid 79

⁵² Eriksen Hagtvvet B (2004) *Språkestimulering, Del: 1, Tal och skrift i förskoleåldern*, sid 99

⁵³ Abrahamsson N, Hyltenstam K (2003) Artikel – *Barndomen - en kritisk period för språkutveckling?*, Bjar L, Liberg C, red, *Barn utvecklar sitt språk*, sid 35

⁵⁴ Abrahamsson N, Hyltenstam K (2003) Artikel – *Barndomen - en kritisk period för språkutveckling?*, Bjar L, Liberg C, red, *Barn utvecklar sitt språk*, sid 38

⁵⁵ Ibid, sid 39

⁵⁶ Eneskär B, Johansson J, Svensson A-K (1990) *Hur språket växer fram*, sid 34

⁵⁷ Bergh I (1996) *Tal- och språkavvikelser hos barn*, sid 1

⁵⁸ Strömquist S (1984) *Barns språk*, sid 17

Även Ragnhild Söderbergh anser att barn redan från födseln lär sig språket i dialog med en engagerad vuxen.⁵⁹ I boken *Hur språket växer fram* anser hon därför att alla barn, före tre- till fyraårsåldern, varje dag bör få rikliga tillfällen till enskilda samtal med en vuxen. Söderbergh menar att barnet på så vis får möjlighet att utveckla språket på sina egna villkor och om sådant som just då är intressant för barnet.⁶⁰ Vidare skriver Söderbergh att dessa tillfällen ger barnet mycket mer stimulans än till exempel den dagliga samlingen där det inte förekommer några enskilda samtal och där läraren själv talar under den absolut längsta tiden.⁶¹

Eriksen Hagtvvet menar att bristfällig eller frånvaro av satsningar under förskoleåldern kan ge negativa konsekvenser för både barnets emotionella, sociala och språkligt -intellektuella utveckling.⁶² Rigmor Lindö författare *Det gränslösa språkrummet* anser att barn som tidigt utvecklar ett rikt tal- och skriftspråk har vistats i språkstimulerande miljöer, omgivna av talande, läsande och skrivande vuxna.⁶³ Enligt Söderbergh lär sig barn det talade språket när det sker i samspel där språk och handling har en funktion. Hon menar vidare att barnet utvecklar sitt språk genom att använda det i konkreta och begripliga situationer där orden får sin betydelse av sammanhanget.⁶⁴ Ingvar Bergh menar att barn som får uppmuntran och kärlek, får leka med andra barn och vuxna och som lever i en omväxlande miljö har goda förutsättningar att få ett rikt och väl fungerade språk.⁶⁵

5.2 **Lekens betydelse för barns språkutveckling**

Varför är leken så viktig? Den frågan ställer sig Lindö; hon menar att forskare och pedagoger är överens om att leken har stor betydelse i barnets språkutveckling och förmåga att kommunicera med omvärlden.⁶⁶ Monica Westerlund författare till boken *Barn i början, språkutveckling i förskoleåldern* anser att i leken utvecklar barnet bland annat symbolspråket och begreppsuppfattningen hon menar att barns språkutveckling och leken går hand i hand och att språket utgör en viktig del i barns rollerkar.⁶⁷

Ingrid Pramling Samuelsson har tillsammans med Maj Asplund Carlsson skrivit boken *Det lekande lärande barnet*. De menar att när barn leker lär de tillsammans och dessutom lär de av varandra. Författarna menar att barn i leken utvecklar tankar och skapar delaktighet och inflytande. När barn samspekar med varandra i sina lekar krävs det att de kommunicerar med varandra.⁶⁸ Pramling Samuelsson har även tillsammans med Sonja Sheridan studerat hur leken stimulerar språket i boken *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspsykologisk teori* menar de att leken gör språkträningen aktiv, leken påminner om skrivandet och författandet. Man tänker när man skriver och uttrycker sig i texten, lika är det i leken barn tänker genom att leka och uttrycka sig. I leken måste barn göra sig förstådda och måste även själva förstå vad andra säger, de utvecklar sin kommunikativa kompetens i leken.⁶⁹

⁵⁹ Eneskär B, Johansson J, Svensson A-K (1990) *Hur språket växer fram*, sid 16

⁶⁰ Ibid, sid 17

⁶¹ Eneskär B, Johansson J, Svensson A-K (1990) *Hur språket växer fram*, sid 17

⁶² Eriksen Hagtvvet, B (2004) *Språkstimulering, Del 1: Tal och skrift i förskoleåldern*, sid 8

⁶³ Lindö R (1998) *Det gränslösa språkrummet*, sid 222

⁶⁴ Lindö R (1998) *Det gränslösa språkrummet*, sid 81

⁶⁵ Ibid, sid 1

⁶⁶ Lindö R (1998) *Det gränslösa språkrummet*, sid 91ff

⁶⁷ Westerlund M (2009) *Barn i början, språkutveckling i förskoleåldern*, sid 60 ff

⁶⁸ Pramling Samuelsson I, Asplund Carlsson M (2003) *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspsykologisk teori*, sid 45 ff

⁶⁹ Pramling Samuelsson I, Sheridan S (1999) *Lärandets grogrund*, sid 85

Eriksen Hagtvæt anser i sin andra bok *Språkstimulering Del 2: aktiviteter och åtgärder i förskoleåldern* att leken har stora fördelar när det kommer till barns språkutveckling. Det skapar en trygghet hos barnet som ges möjlighet till utveckling i språket inom något de nämligen kan, att leka.⁷⁰

5.3 Att läsa för barn

Mycket tidigt kan barn genom erfarenheter av lässituationer få en hel del grundläggande kunskaper om hur böcker fungerar, att text har mening och att text och tal har en speciell relation. De kan även tidigt lära sig att böckers språk skiljer sig från talspråk och att böcker är njutbara.⁷¹ G Wells har funnit att barn som redan i tvåårsåldern har fått ta del av högläsning har ett bättre talspråk och en bättre läsutveckling vid sju års ålder.⁷²

Ragnhild Söderbergh ger exempel på barn som lever i en språkande miljö och som redan under det andra levnadsåret börjar visa ett intresse för läsning och för skrift samt att de redan i treårsåldern har ”knäckt koden”, dvs. de har kommit på hur man gör när man läser.⁷³ Söderbergh menar att dessa barn inte skiljer sig från andra barn vare sig intellektuellt eller socialt men hon anser att deras känsla för språket är mycket mer utvecklat än vad som är vanligt. Författarna till boken *Läsa högt för barn* anser att barnens kunskaper kring ord påverkas av högläsning och även förmågan att förstå och använda mer komplexa grammatiska strukturer.⁷⁴ Vidare menar de att barnet lär få större ordkunskap genom högläsningen än via det vardagliga samtalet. Studier har visat att om den vuxne då och då under läsningen tar upp begrepp eller ord, och samtalar med barnet om betydelsen, så får barnet ett medvetet förhållningssätt till ord.⁷⁵ Detta är något som Wells även håller med om, han menar att ett aktivt förhållningssätt under högläsningen påverkar barns språkutveckling mycket mer positivt än enbart läsning av en text rakt igenom.⁷⁶

5.4 Rim och ramsor

Ann Granberg författare till boken *Småbarnsmetodik* anser att rim och ramsor har stor betydelse för barns språkutveckling, barn som får rimma och ramsa har lättare för att lära sig läsa och skriva. Hon menar att ramsor har i likhet med språket en viss rytm eller melodi som hon kallar det, rimmandet kan ge associationer som vidgar barns ordförståelse. Den främsta orsaken till att barn får en ökad ordförståelse med hjälp av rim och ramsor tror Granberg är att orden åtföljs av rörelser, både små och stora. Orden får därmed en förankring i både talspråket och kroppsspråket.⁷⁷

Vidare skriver Granberg att rim och ramsor även tränar ansiktets muskulatur och talorganens muskler som läppar, tunga och stämband, dessa bidrar till talförmågans utveckling. Språkförståelsens utveckling gynnas av rim och ramsor, det hjälper barnens uttal och att ta till sig nya ord och begrepp. För små barn är upprepningar mycket viktigt, de lär sig genom att de får höra samma sak om och om igen⁷⁸

⁷⁰ Eriksen Hagtvæt B (2006) *Språkstimulering Del: 2 Aktiviteter och åtgärder i förskolan*, sid 9

⁷¹ Dominkovic K, Eriksson Y, Fellenius K (2006) *Läsa högt för barn*, sid 13

⁷² Eneskär B, Johansson J, Svensson A-K (1990) *Hur språket växer fram*, sid 18

⁷³ Eneskär B, Johansson J, Svensson A-K (1990) *Hur språket växer fram*, sid 18

⁷⁴ Dominkovic K, Eriksson Y, Fellenius K (2006) *Läsa högt för barn*, sid 14

⁷⁵ Dominikovic K, Eriksson Y, Fellenius K (2006) *Läsa högt för barn*, sid 14

⁷⁶ Eneskär B, Johansson J, Svensson A-K (1990) *Hur språket växer fram*, sid 18

⁷⁷ Granberg A (1999) *Småbarnsmetodik*, sid 78

⁷⁸ Granberg A (1999) *Småbarnsmetodik*, sid 78

Barns fonologiska medvetenhet stimuleras av rim och ramsor menar Ann-Katrin Svensson i sin bok *Barnet, språket och miljön*. Ett barn som inte har så stor språklig medvetenhet kan kanske rimma men då bara på ord som den känner till exempel rimma -timma -samma, ett barn som däremot har kommit längre i sin språkliga utveckling kan rimma på nonsensord till exempel simma -jimme -mimme⁷⁹. Att rimma med barnen ska upplevas som något kul. Vidare menar Svensson att rim inte behöver innehålla enkla ord utan barnen ska tillåtas ha skoj medan de leker med språket⁸⁰.

Rim och ramsor gör att barnen lär sig vad röststyrka, rytm, pauser och tempo har för betydelse i språket. Det är inte alls nödvändigt att barnen alltid förstår vad ramsorna går ut på, det kan snarare vara roligare för barnen att ju meningslösare orden är desto roligare⁸¹ menar Monica Centerheim-Jogeroth i boken *Vägen till språket*.

5.5 Miljöns betydelse för språket

Svensson skriver om miljöns betydelse för språkutveckling i boken *Språkglädje*; hon menar att språket är beroende av miljön, det är miljön som ger oss olika intryck att samtala om. Miljön ger barnet erfarenheter att tala om. Små barn som får vistas i många olika miljöer och får många intryck har också mycket att tala om, det är där den vuxne kommer in i bilden som en viktig samtals partner, barn behöver få hjälp att sätta ord på sina upplevelser och erfarenheter. Vuxna i barns närhet har en stor betydelse för barns språkutveckling⁸².

Eriksen Hagtvét menar att miljön är helt avgörande för om barnet ska få en språkutveckling. Barn som vistas i en språkfattig miljö med brister i den språkliga stimuleringen kan sannolikt utveckla ett bristande språk. Om barnet däremot får vistas i en stimulerande miljö är förutsättningarna för att utveckla sina språkliga färdigheter goda.⁸³ Det är inte enbart närmiljön som har betydelse för barns språkutveckling även omgivningen och dess aktiviteter, roller och relationer som barnet kommer i direkt eller indirekt kontakt med har betydelse skriver Svensson. Hon menar vidare att pedagoger bör göra sig uppmärksamma på vad som görs för att stimulera barns språkutveckling och på vilket sätt det görs⁸⁴.

5.6 Varför språkstimulering i förskolan?

Pramling Samuelsson och Sheridan skriver att förskolan skall stimulera och uppmuntra barn att tala, skriva och läsa. Därför måste de vuxna i förskolan ta till vara de tillfällen som skapas där barn kan få utveckla sin språkliga förmåga. Det talade språkets utveckling är beroende av ett samspel med omgivningen, barnen i förskolan behöver därför omges med vuxna som kan möta dem på just den nivå där barnet befinner sig i sin språkutveckling⁸⁵.

Svensson anser som Pramling och Sheridan att pedagogerna måste ta till vara alla situationer som finns. I förskolan finns det gott om tillfällen till språklekar, lekar i samlingar och i den dagliga verksamheten. Barnen ska inte känna att de övar, det är det som är syftet med språklekar menar hon. Vidare skriver Svensson att det är viktigt för barns språkutveckling att barn dagligen får

⁷⁹ Svensson A-K (1998) *Barnet, språket och miljön*, sid 86

⁸⁰ Svensson A-K (1995) *Språkglädje*, sid 61

⁸¹ Centerheim-Jogeroth M (1988) *Vägen till språket*, sid 147

⁸² Svensson A-K (1995) *Språkglädje*, sid 26

⁸³ Eriksen Hagtvét B (2004) *Språkstimulering Dell: Tal och skrift i förskoleåldern*, sid 102 ff

⁸⁴ Svensson A-K (1998) *Barnet, språket och miljön*, sid 121 ff

⁸⁵ Pramling Samuelsson I, Sheridan S (1999) *Lärandets grogrund*, sid 73 ff

möjligheter till intressanta och utvecklande samtal med andra, barn som får leka med språket tillsammans med vuxna får en god förberedelse inför skolans läs- och skrivinlärning⁸⁶

Eva Norén-Björn menar i boken *Förskolepedagogik i praktiken* att när de vuxna småpratar i anslutning till vad de gör, så får barnen tillfälle att ta del av språkmelodi och grammatik, barnen lär sig på så vis att benämna saker och ting. Norén-Björn anser att materialets utformning på förskolan har betydelse för barns språkutveckling. Samtidigt påpekar hon att allt för många material är så pedagogiskt uttänkta att det inte ger barnen några andra associationer än till det materialet är tänkt att användas till⁸⁷. Norén-Björn menar att om barn får material att fantisera och associera kring skapas det också något att samtala om.

Eriksen Hagtvvet menar lika som tidigare författare, att samtal mellan barn och vuxna är enormt viktiga, det är i dialoger med andra som barnet utvecklas som individ. De vuxna måste här möta barnet med intresse och uppmuntra lusten till att lära. Eriksen Hagtvvet menar att åren då barnen är i förskoleåldern är viktiga därför att mottagligheten och motivationen är hög och barnen har lätt för att lära. Det är därför denna ålder kallas för den pedagogiska guldåldern⁸⁸

Det är inte bara samtal med barnen som ger språkstimulans, lika viktigt är det att berätta, läsa, sjunga, rimma och ramsa för och tillsammans med barnen. Vuxna bör umgås och leka och ha roligt ihop med barnen, det ger språkstimulans⁸⁹ anser Granberg som är förskollärare och författare till boken *Småbarns sagostund*.

5.7 Rösth och Keuneke's examensarbete

Cecilia Rösth och Nina Keuneke har gjort ett examensarbete i lärarprogrammet vid institutionen för pedagogik på högskolan i Borås.⁹⁰ De har i examensarbetet haft som syfte att undersöka vad olika förskolors pedagoger anser vara det centrala för språkstimulering i förskolan. Deras frågeställningar är: ges barnen olika förutsättningar för att utveckla sitt språk beroende på vilken förskola de tillhör och hur förhåller sig pedagogerna till ett språkstimulerande arbetssätt? I undersökningen har de valt att använda kvalitativa intervjuer som metod. Informanterna kommer från tre förskolor, varav en är en språkförskola.⁹¹

Cecilia Rösth och Nina Keuneke har i undersökningen kommit fram till att språk är stort och det är därför viktigt att man som forskare skriver på ett sådant sätt att man visar bredden på begreppet språk. Deras studie visar att samtliga förskolor som var med i undersökningen dagligen arbetar med språket och att alla barn får språklig stimulans, men att detta sker på olika sätt. Rösth och Keuneke kan se att barnen på språkförskolan möts av ett mer fördjupat arbete inom språket, dels för att pedagogerna där fortbildar sig. Rösth och Keuneke har också kommit fram till att barnen på språkförskolan ges större förutsättningar tack vara det nära samarbetet med skolan. De menar att barnen från förskola och skola får tillfällen att träffas och därmed utvecklas ett rikt socialt samspel vilket även leder till att språket utvecklas.⁹²

⁸⁶ Svensson A-K (1995) *Språkglädje*, sid 12 ff

⁸⁷ Norén-Björn E (1980) *Förskolepedagogik i praktiken*, sid 193 ff

⁸⁸ Eriksen Hagtvvet B (2006) *Språkstimulering Del 2: aktiviteter och åtgärder i förskoleåldern*, sid 6 ff

⁸⁹ Granberg A (2000) *Småbarns sagostund*, sid 35

⁹⁰ Rösth C, Keuneke N (2008) *Språka i förskolan. En intervjustudie om pedagogers språkstimulerande arbetssätt* <http://bada.hb.se/bitstream/2320/4694/1/Examensarbete.pdf> den 13 maj 2009

⁹¹ Språkförskola: En förskola där man riktar in sig på att arbeta med språk

⁹² Rösth C, Keuneke N (2008) *Språka i förskolan. En intervjustudie om pedagogers språkstimulerande arbetssätt* <http://bada.hb.se/bitstream/2320/4694/1/Examensarbete.pdf> den 13 maj 2009

De andra två förskolorna arbetar med TRAS, Rösth och Keunekes åsikt är att TRAS endast skall användas som ett komplement och ett stöd för pedagogerna. Ser man på resultatet från miljöns betydelse för barns språkutveckling anser Rösth och Keuneke att även där har språkförskolan en större medvetenhet när det gäller att ge barnen ett rikt lekmaterial. Detta tolkas av dem som om pedagogerna på språkförskolan ger barnen ytterligare förutsättningar för att utveckla språket tack vare att pedagogerna är medvetna om miljöns betydelse för språket.

6 Resultat av intervjuerna

Vi kommer i detta stycke att redovisa den information som vi har fått fram genom våra intervjuer med de olika pedagogerna. Informationen är strukturerad efter arbetets frågeställningar.

6.1 *Pedagogernas tolkning av begreppet språk*

Samtliga pedagoger anser att begreppet språk innebär väldigt mycket. De menar att språk är att kommunicera, både muntligt, skriftligt och kroppsligt. Monika som arbetar på en småbarnsavdelning menar att det på hennes avdelning handlar otroligt mycket om kroppsspråk eftersom många barn inte kan prata det talade språket. Kajsa menar att språk även är hur man uttrycker sig känslomässigt.

Ulla: ”Språk är både det som sägs och skrivs men även det som sägs mellan raderna, språk är även vad man lägger in i orden”.

Katarina anser att man även kan kommunicera med hjälp av tecken som stöd, något som även Ulla och Karin nämner. Katarina tror att tecken som stöd kan vara till stor hjälp för de barn som inte kan det svenska språket. Karin menar att ett barn som har svårigheter med kroppsspråket ofta har andra sociala problem. Hon menar vidare att det är lättare att jobba med talspråket än med kroppsspråket, om barnet har kommunikationssvårigheter.

Katarina anser att språket är det viktigaste. Språket lägger grunden för allt annat lärande. Hon menar att man måste ha ett språk på något vis, det behöver inte vara det talade språket men det måste finnas något sätt som man kan göra sig förstådd på, annars skulle man ju stå still. På liknande sätt resonerar Karin. Hon menar att språket är oerhört viktigt för att kunna lära sig de andra skolämnena oberoende av vilket ämne det gäller. Har man inte språket så kan man inte lära sig något annat.

Monika: ”Jag tycker att det handlar om att vara självständig och att man ska bli förstådd här i livet. I förlängningen handlar det om att få jobb och allt sånt.”

6.2 *Hur tänker pedagogerna kring barns språkutveckling?*

Fyra av fem pedagoger anser att de diskuterar barnens språkutveckling inom arbetslaget och att de har en gemensam syn på språkutveckling. Det framkom dock av intervjuerna att även om pedagogerna diskuterar språkutveckling så ansvarar pedagogerna för sin egen grupp, de planerar individuellt. Ulla som arbetar på *I Ur och Skur* berättar att personalen på förskolan inte har haft tid till gemensam reflektion kring detta ämne.

Ulla: ”Vi har inte haft ”lagis” (arbetsplatsträff) varje vecka utan vi har haft två timmar i månaden att reflektera på och då blir det mest praktiska saker, så vi har inte diskuterat eller reflekterat över språkutveckling som ett team, än. Jag bestämmer över min grupp och det samma gäller för de andra pedagogerna och deras grupper. Vi har alla samma grundsyn, som botten i *I Ur och Skur*.”

Ulla säger att de fyra grundstenarna som är: medundersökande, medupptäckande, medagerande och medupplevande både präglar hur pedagogerna tänker och arbetar med barnen när det gäller språkutveckling.

Ulla: ”Vi står inte bredvid barnen med en kopp kaffe och tittar på när de leker. Vi är med barnen och uppmuntrar dem att bli självständiga. Detta innebär att vi alltid är med barnen, så länge de vill ha oss med.”

Monika berättar att när arbetslaget träffas på montessoriförskolan så försöker de alltid gå igenom några barn varje gång. En punkt som alltid finns med är barnens språk eftersom de anser att det är en viktig del av barnets hela utveckling.

Tre av fem pedagoger nämner att de anser att det är viktigt att hjälpa barnen att få rätt ord för rätt sak, att benämna rätt. Samtliga pedagoger anser att det är viktigt att prata mycket med barnen och de tycker alla att de får bra tillfällen i vardagen för att göra detta. Karin säger att det är väldigt viktigt att barnen får ett rikt språk och att man som pedagog pratar mycket med barnen. Hon tycker även att det är viktigt att benämna olika saker rätt. Hon tycker även att det är viktigt att hjälpa barn som säger fel ord för olika saker, utan att direkt rätta barnet och påpeka att barnet säger fel. Karin menar att man istället bör upprepa samma mening som barnet sa, fast man använder det rätta ordet i stället. På så vis upprepas meningen och barnet hör det rätta ordet.

Monika: ”Vi försöker skapa situationer där barnen får prata med varandra, till exempel när vi tar in barnen i hallen så kan vi pedagoger dra oss lite tillbaka så att barnen själva får hjälpa varandra lite grann och lösa situationen med hjälp av varandra.”

Monika berättar att de på förskolan är väldigt duktiga på att sätta lite press på barnen att prata när pedagogerna vet att barnet i fråga kan prata. Ett exempel som hon berättar om är taget från en matsituation. Ett barn kanske vill ha mjölk och pekar då på mjölken, eller bara säger ordet mjölk. Pedagoggen uppmuntrar då barnet att berätta vad det är som barnet vill, fast pedagoggen egentligen vet vad det handlar om. På så vis lär sig barnet att mjölk inte betyder något om det inte är i ett sammanhang.

Ulla berättar att på *I Ur och Skur* tänker man med alla sinnen och benämner allt med hjälp av sinnen. De smakar, lyssnar, känner, tittar och luktar på nästan allt. Hon anser att barnen på *I Ur och Skur* förskolan är väldigt duktiga på adjektiv. De säger tillexempel inte ”pippi” eller ”blomma” utan de säger talgoxe eller vitsippa. (sic)

Monika säger att montessoripedagogiken handlar mycket om språk.

Monika: ”En del av våra grundstenar, kommer inte ihåg exakt vilken det är, men det innebär att ge barnen rätt ord för rätt sak, det finns med. Vi säger till exempel triangel istället för trekant, alltså att man använder de lite svårare orden när man benämner något. Fast dom är ju egentligen inte svårare för vet man inget annat så är det ju det man lär sig, det är en typisk montessorigrej.”

Monika anser att det är väldigt viktigt hur vi vuxna språkar till varandra och till barnen. Hon menar att om till exempel pedagogerna är ute på gården och skriker åt barnen så är de ju inga bra föredömen för barnen. Hon berättar att de på förskolan arbetar mycket med barnen om artighet.

Alla informanter anser att det är väldigt viktigt att ge barnen tillfällen att språka. Karin menar att det är väldigt viktigt att prata med barnen och att det blir ett samtal, att man inte ger order eller direktiv utan att man ska ha en dialog med barnet. Kajsa betonar även vikten av att så tidigt som möjligt kunna upptäcka en språkstörning hos barnet. Hon anser att om man som pedagog märker att ett barn inte riktigt hänger med i språkutvecklingen så måste barnet få extra hjälp, även om barnet bara är två år. Hon menar att det inte är rätt att bara vänta på att barnet ska komma ifatt eller tro att språkstörningen ska växa bort av sig självt, för många gånger så gör den inte det.

Ulla: ”att dialogen mellan barnen är väldigt viktigt, det är genom dialogen man upprätthåller våra fyra grundstenar. Det är viktigt att barnen lyssnar på varandra och att vi lyssnar på barnen, blir lyhörda på barnen.”

6.3 Hur arbetar pedagogerna med språkutveckling?

Alla nämner samlingar som något positivt för språkutvecklingen. Ulla berättar att de ofta använder lunchsamlingen till att träna munmotorik. Detta innebär att barnen får använda hela sin mun och tunga för att forma olika ljud. Detta brukar kombineras med en saga till exempel ”gumman i munnen” eller ”gubben som städar munnen”. Karin ger exempel på hur de brukar jobba under samlingarna. De arbetar mycket med de språklådor, som de tagit fram i distriktet, under samlingen, hon menar att det är under samlingen som det ges tillfälle för att fördjupa sig i språket. Vidare berättar Karin om ett test som gjorts i skolor över hela landet om barns språkförståelse som sträcker sig från år ett till årskurs nio. Testet skall ha visat att barns språkförståelse var väldigt dålig. Därför gjordes en satsning på språket i skoldistriktet och arbetet med språklådor tog fart. Karin säger att det syns att satsningen har gett resultat och påpekar att det är därför viktigt att fortsätta fokusera mycket på språket. Monika berättar om ett litet språkprojekt som de arbetar med. Språkprojektet går ut på att barnen får ta med sig en bok hemifrån, eller ta med sig en bok hem från förskolan. Vidare berättar hon att samlingarna med de små barnen ofta blir väldigt spontana. Hon menar att man måste känna av de små barnen vad de orkar och inte orkar. Samlingarna på montessoriförskolan är det enda som de gör i grupp annars är det självständigt arbete. Monika menar att självständigt arbete är något som verkligen är i montessoriana.

Monika: ”Det är något som vi börjar med redan i den här åldern, på småbarn. Maria Montessori tyckte ju att de första åren var väldigt, väldigt viktiga”

Samtliga nämner att de är väldigt medvetna om barnens språk och anser att det är i vardagen de får flest tillfällen att arbeta med språket. Katarina menar att det är viktigt att lyssna till barnet vad det har att säga, hon berättar att de använder sig av tecken som stöd i verksamheten för att hjälpa de barn som inte har svenskan. Ulla säger att de använder sig av teckenspråk för att det finns ett barn som är i behov av detta, i och med detta så får alla barnen i den gruppen lära sig tecken som stöd.

Katarina: ”Vi tänker språk, det gör vi mycket och som jag sa nyss att vi försöker göra det till en del av vardagen.”

På alla förskolor nämner pedagogerna att de använder sig av rim, ramsor, sånger och högläsning. Ulla menar att eftersom de är ute så mycket och grundtanken *I Ur och Skur* är natur och miljö blir

det mycket sagor som de berättar med hjälp av och utifrån naturen. De tillverkar dockor av det som finns i naturen och använder sig av kottar i sagan om de tre bockarna Bruse. Hon anser att ett bra tillfälle att ta till vara på barnspråkutveckling är att inte enbart vid samlingar använda sig av rim och ramsor utan även vid till exempel blöjbyten, vilket hon tror alla förskolor gör. Genom samlingen kan man ha olika teman menar Kajsa, språk kan till exempel innehålla sånger, rim och ramsor eller något annat verbalt.

Vi frågade även pedagogerna om de använder sig av något speciellt material när de arbetar språkstimulerande. Två av pedagogerna använder sig av Bornholmsmodellen när de arbetar med språkutveckling. Karin berättar om en satsning på barns språkutveckling som gjordes i distriktet för några år sedan som utmynnade i språklådorna som bygger på Bornholmsmodellen. Hon berättar att de fokuserar extra mycket på språket på förskolan Kråkan, därför att de har barn med språksvårigheter. Katarina menar att jobba utifrån Bornholmsmodellen gör att de jobbar mycket med rim, ramsor, högläsning och att klappa takten, klappa stavelser:

Katarina: ”Just att klappa takten är något som är viktigt enligt Bornholmsmodellen och det har man ju märkt hur mycket det underlättar att använda sig av takter”

Ulla berättar om att *I Ur och Skur* använder sig mycket av det som naturen har att erbjuda, blommor, kottar, djur, stenar mm. Hela deras filosofi går ut på att vara delaktig med naturen, även när det gäller barns språkutveckling. Hon berättar om hur barnen beskriver sina upplevelser i naturen. Monika på montessori berättar att de har ett speciellt montessorimaterial men säger även att man inte får haka upp sig på materialet. Hon menar att när materialet blir för viktigt så är det inte bra ”man kan ju inte tvinga barnet till någonting”. Hon tillägger även att materialet alltid står framme så barnen kan använda sig av det när de själva vill.

Tre informanter nämnde även att de i någon form använder sig av TRAS -materialet. Pedagogerna påpekar att de inte använder TRAS på alla barn, utan när de känner att de måste se över ett barns språkutveckling då använder de sig av TRAS som ett stöd. Materialet anses ha bra frågeställningar som gör att det lätt går att se om det är något barn som behöver extra hjälp med sin språkutveckling. Kajsa menar att man inte bara kan förlita sig på TRAS. Hon använder sig även av ljudanalys när hon känner att det är något barn som behöver kollas upp lite extra.

Kajsa: ”Ljudanalys innebär ett papper med bilder som man kan träna barnen och visa dom till exempel en bild på en telefon. Jag har barn som säger elefan, barnet säger inte t i början, då kan man testa det och kolla.”

6.4 Anser pedagogerna att barn ges olika förutsättningar för språkutveckling beroende på vilket arbetssätt de olika förskolorna använder sig av?

Alla pedagogerna har olika åsikter om hur barn ges olika förutsättningar beroende på vilken förskola de vistas på. De menar att det beror på vilken del av språkstimuleringen man väljer att titta på.

Monika på montessori tror att det pedagogiska arbetssättet skiljer sig mellan olika förskolor.

”Just i det här att faktiskt ge barnen ord och att träna bokstäver tror jag skiljer. Det är ju väldigt strukturerat här och det finns ju alltid material för språkstimulering framme, materialet som står framme glöms ju inte bort och så.”

Kajsa och Katarina som jobbar på samma kommunala förskola utan någon profilering tror att arbetsätten är ganska lika oberoende på vilken förskola det gäller. Kajsa berättar att deras rektorsområde satsar mycket på språk denna termin och menar samtidigt att de inte har fått något konkret om hur de ska jobba med språket. Hon berättar att hon får mycket tips och idéer av de som arbetet längre inom verksamheten.

Katarina anser att det nog kan skilja sig från pedagog till pedagog hur mycket man kan om barns språkutveckling samtidigt menar hon att de flesta förskolor nog har grundkunskapen om barns språkutveckling och vet hur viktig den är.

Karin som även hon arbetar på en kommunal förskola utan inriktning tror inte att det skiljer sig inom den region som hon arbetar. Hon tror dock att det är en ganska så stor skillnad om man jämför med hela kommunen. Hon berättar att de pedagoger som hon arbetar med jobbar utifrån att presentera materialet för barnen för att ge barnet en frihet att själva välja aktivitet utifrån sina intressen och utvecklingsnivå. Hon berättar att deras arbetssätt och tänk handlar mycket om att vara medveten om vad man gör som pedagog. Hon säger att de inte har några speciella språkpass.

Karin: ”Vi integrerar språket under hela dagen istället för att träna språk med fyraåringarna på exempelvis torsdagar. Det tror jag skiljer sig från andra.”

Ulla säger att det som hon tror skiljer sig är den extra dialogen de får med barnen när de är ute i naturen. Hon menar att barn *I Ur och Skur* får mer miljöbegrepp och att eftersom de är med hela tiden har de alltid en meddialog. Hon poängterar att just detta kanske inte skiljer sig från andra förskolor.

Ulla: ”Nu generaliserar jag, att när de andra förskolorna är ute med barnen så jobbar man, man är inte med barnen, utan man övervakar barnen i vanliga förskolor. Vi är tvärt om, vi är ut med barnen så den språkutveckling som andra förskolor fokuserar på i deras innemiljö gör vi ute hela tiden och det är en grundskillnad.”

Ulla berättar även att genom observationer de senaste två åren har hon märkt att barnen på *I Ur och Skur* har ett större ordförråd, de har fler adjektiv. Detta märker hon när *I Ur och Skur* avdelningen är blandade med den andra avdelningen som finns på förskolan som inte är profilerade.

7 Diskussion

7.1 **Metoddiskussion**

Eftersom vårt syfte var att undersöka hur pedagoger arbetar och ser på barns språkutveckling inom förskolan valde vi att genomföra informella och kvalitativa intervjuer. Vi anser att informella och kvalitativa intervjuer är den intervjuform som troligtvis gett oss mest materiel, på grund av att vi ville få en insikt i vad pedagogerna har för tankar och åsikter om språkutveckling. Vi valde bort enkäter på grund av att vi var mer intresserade av att få en djupare inblick i informanternas synsätt än en enkätstudie förmodligen skulle ha gett oss.

Vi upplevde det som relativt lätt att välja litteratur till vårt examensarbete. Genom att titta på tidigare examensarbeten fick vi en inblick i litteratur som även kunde vara relevant för vårt examensarbete. Vi läste sedan böckernas innehållsförteckningar och kunde genom detta snabbt

och effektivt se vilken litteratur som var relevant. Tidigare forskning har varit lite svårare att hitta. Vi har inte hittat någon uppsatts som behandlar exakt samma frågor som vår men den vi refererar till i vår text kändes välskriven och hade ett liknande syfte som vårt.

Vi hade i förväg bestämt oss för att spela in intervjuerna samt att vi skulle vara två intervjuare närvarande. Dessa beslut anser vi har underlättat vårt arbete med intervjumaterialet. En av oss ställde frågorna och den andre förde anteckningar och ställde följdfrågor, något som fungerade över förväntning. Det inspelade materialet underlättade transkriberingen och bidrog till att risken för missförstånd minimerades eftersom vi kunde spela tillbaka intervjuerna och lyssna igen. De frågor som vi hade utformat tidigare anser vi fungerade bra och vi fick tillräckligt med material för vår undersökning. Inledningsfrågorna hade till syfte att bidra till att informanterna skulle slappna av och komma igång att prata. Även detta anser vi fungerade bra. Innan vi inledde intervjuerna upplyste vi informanterna än en gång om att de när som helst kunde avbryta intervjun och inte längre vara delaktiga i vår undersökning. Vi har även följt de forskningsetiska principerna⁹³ från Vetenskapsrådet under vår undersökning.

Valet av förskolor för våra intervjuer baseras på att vi var intresserade av pedagogernas olika arbetssätt med språkutveckling. Vår uppfattning var att förskolor med olika inriktningar arbetar olika och med olika material. Pedagogerna som deltog i undersökningen har samtliga minst en högskoleutbildning samt en utbildning inom förskolans profilering. Detta är ett medvetet val från vår sida eftersom vi tror att utbildade pedagoger har en mer teoretisk syn på barns språkutveckling än en barnskötare. Vi tror även att en förskolelärare planerar den pedagogiska verksamheten annorlunda än en barnskötare. Ålder och kön anser vi vara irrelevant eftersom denna studie inte behandlar vare sig ålder eller genus. Vi tror inte att vi hade fått ett bättre eller djupare resultat om vi hade använt oss av en annan metod.

7.2 **Diskussion av resultatet**

7.2.1 **Begreppet språk**

I vår undersökning har det kommit fram att språk är stort, pedagogerna menar liksom Arnqvist att språkets primära roll är att förmedla budskap.⁹⁴ Bergh framhåller att vi kommunicerar med hela vår kropp.⁹⁵ Pedagogerna instämmer i att en stor del av vår kommunikation omfattar det muntliga språket, men att språk också omfattar vårt kroppsspråk och skriftspråk, detta är något som alla våra informanter tar upp. Katarina, Ulla och Karin talar om vikten av att kommunicera med tecken som stöd. Katarina tror att tecken som stöd kan vara till stor hjälp för de barn som inte har svenska som modersmål. Bergh menar att teckenspråk kan förtydliga och förstärka kommunikationen.⁹⁶ Att använda sig av tecken som stöd när man kommunicerar med barn är något som vi tycker är extremt viktigt, eftersom många barn inte bemästrar det verbala språket men som är mycket medvetna om olika teckens innebörd. Detta är något som vi har fått erfara under vår verksamhetsförlagda utbildning där man ofta använder sig av tal och tecken i kombination för att förtydliga ett budskap.

Ulla menar att språk även kan vara det som står mellan raderna och det man lägger in i orden. Arnqvist beskriver språket som ett verktyg för att förmedla behov, känslor och attityder.⁹⁷ Vi

⁹³ Vetenskapsrådet <http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf>

⁹⁴ Arnqvist A (1993) *Barns språkutveckling*, sid 10

⁹⁵ Bergh I, (1996) *Tal och språkavvikelse hos barn*, sid 1

⁹⁶ Bergh I (1996) *Tal och språkavvikelse hos barn*, sid 12

⁹⁷ Arnqvist A (1993) *Barns språkutveckling*, sid 10

håller med både Ulla och Arnqvist i deras påståenden om att språket förmedlar så mycket mer än ord och kroppsspråk. En blick eller en axelryckning kan säga mer än en hel mening.

Katarina och Karin anser att språket är det viktigaste som finns. De menar att språket lägger grunden för allt annat lärande. Monika tycker att det handlar om att vara självständig, bli förstådd i samhället samt att man skall kunna få ett jobb i framtiden. Pramling Samuelsson och Sheridan menar att det handlar om att vi människor skall kunna nyskapa, återskapa och hålla fast vid det betydelsefulla i vår egen kultur och i vårt samhälle.⁹⁸ De menar vidare att det är på den språkliga förmågan som det individuella växandet och det sociala livet bygger på. Även Arnqvist menar att vi använder språket till mer än att bara kommunicera. Han anser att språket i stor utsträckning hjälper oss människor att utveckla vår kognitiva förmåga så att vi på ett bättre sätt kan lösa komplexa problem.⁹⁹ Att inte kunna vara delaktig i samhällets kommunikation tror vi är det samma som att stå utanför samhället, att inte kunna påverka sitt eget liv, inte kunna ta del av de rättigheter samt skyldigheter som följer.

Samtliga av våra informanter menade att det är av största vikt att språka med barnen och de tyckte även att de fick tillfällen för detta i vardagen. Liberg skriver att forskning visar hur barn lär sig språka genom att umgås i språket tillsammans med andra.¹⁰⁰ Hon menar att samtalet är en social och språklig process som bidrar till att barnet kan vara medskapare av den kultur vi lever i.¹⁰¹

Eriksen Hagtvvet anser att bristfällig eller frånvaro av satsningar under förskoleåldern kan ge negativa konsekvenser för både barnets emotionella, språkligt – intellektuella utveckling.¹⁰² Enligt oss är människan en individ som alltid har lärt sig saker genom att umgås med andra individer och vi tror att det är en väldigt stor och viktig del av barnets naturliga beteende. Vi anser även att det är pedagogernas uppgift att hjälpa barnen att ta kontakt med andra barn och vuxna på förskolan för att lära sig och ta hjälp av varandra.

7.2.2 Tankar kring barns språkutveckling

Ulla anser att *I Ur och Skurs* fyra grundstenar präglar både hur pedagogerna arbetar och tänker om språkutveckling. Vidare menar hon att *I Ur och Skurs* filosofi innebär att personalen alltid är med barnen oavsett vad barnen gör. Vi tror att detta förhållningssätt bidrar till att barnen får en större stimulans och blir intresserade av att upptäcka sin omvärld genom att pedagogerna uppmuntrar barnen till att språka och uttrycka det de ser. Eriksen Hagtvvet menar att barn utvecklar olika språkliga färdigheter och att dessa hänger samman med vilka erfarenheter barnet gör.¹⁰³

Tre av fem informanter nämner att de anser att det är viktigt att hjälpa barnen att få rätt ord för rätt sak. Karin säger att det är viktigt att ge barnen ett rikt språk. Hon nämner även att det är viktigt att hjälpa barnet att få det rätta ordet utan att direkt rätta eller påpeka att barnet säger fel ord. Karin menar att man istället bör upprepa det barnet sa men att man som pedagog istället skall använda sig av det rätta ordet, på så vis hör barnet hur det ska låta. Vi tror som Karin att det är viktigt att ge barnet rätt ord för saker.

⁹⁸ Pramling Samuelsson Sheridan (2006) *Lärandets grogrund*, sid 71

⁹⁹ Arnqvist A (1993) *Barns språkutveckling*, sid 19

¹⁰⁰ Liberg C (2003) *Barn utvecklar sitt språk*. Artikel: *Samtalskulturer – samtal i utveckling*, Bjar L, Liberg C red *Barn utvecklar sitt språk* sid 79

¹⁰¹ Ibid, sid 79

¹⁰² Eriksen Hagtvvet B (2004) *Språkstimulering Del: 1, Tal och skrift i förskoleåldern*, sid 8

¹⁰³ Eriksen Hagtvvet B (2004) *Språkstimulering Del: 1, Tal och skrift i förskoleåldern*, sid 99

Kajsa betonade även vikten av att så tidigt som möjligt upptäcka eventuella språkstörningar. Hon anser att det inte är rätt att bara vänta på att barnet ska komma ifatt eller tro att språkstörningen ska växa bort av sig självt, för det tror inte Kajsa att den gör. Bergh menar att barn ofta inte följer den ”normala” språkutvecklingen utan att många barn har små eller stora avvikelser och att orsakerna till detta kan vara mycket varierande.¹⁰⁴ Han menar vidare att dessa avvikelser ofta rättar till sig spontant i samband med att barnet mognar, men han menar även att barn ofta behöver få hjälp med sitt språk för att komma ikapp.¹⁰⁵ Vi håller med Kajsa om att det är väldigt viktigt att upptäcka och ta tag i barns språksvårigheter i ett tidigt skede. Vi tror att ett bra sätt att göra detta på är som Karin säger att upprepa det rätta ordet för barnet utan att säga till barnet att det säger fel. Granberg menar att för småbarn är upprepningar mycket viktigt, de lär sig genom att de får höra samma sak om och om igen.¹⁰⁶ Genom att berätta för barnet att det säger fel tror vi att man bara gör barnet mer osäkert och att han/hon i slutänden inte kommer att våga prata. Precis som Bergh tror vi dock att det är vanligt att barn inte följer den ”normala” utvecklingen utan att alla barn lär sig kommunicera på olika vis, vid olika åldrar.

7.2.3 Pedagogernas arbetssätt med barns språkutveckling

7.2.3.1 Högläsning

Genom intervjuerna har det framkommit att alla informanter arbetar med högläsning i någon form för att stimulera barnens språkutveckling. Monika berättar att de har ett litet språkprojekt som innebär att barnen får låna med en bok från förskolan som de sedan läser tillsammans med föräldrarna eller så tar de med sig en bok hemifrån som de pratar om på förskolan. Det var dock ingen av informanterna som berättade speciellt mycket om varför de läste för barnen. Dominikovic, Eriksson och Fallenius menar att barnens kunskaper kring ord samt barnets förmåga att använda och förstå mer komplexa grammatiska strukturer ökar genom högläsning.¹⁰⁷ De menar även att barnet genom högläsning får en större ordkunskap än vad barnet får i det dagliga samtalet. Även vi hävdar att högläsning är av stor vikt för att stimulera barnens språkutveckling. Barnet hör olika meningsbyggnader, språkets rytm samt olika betoningar. Vi anser att läsningen introducerar en mängd nya ord som barnen inte kommer i kontakt med i deras vardag.

Vi menar även att det är viktigt att pedagogen är medveten om sig själv och om hur denne läser. Vi tror att resultatet av läsningen varierar beroende på om sagan eller boken läses med stor inlevelse och om den som läser tar pauser och förklarar olika ord och begrepp för barnet eller om läsningen blir monoton och rutinmässig. På liknande sätt resonerar Dominikovic, Eriksson och Fellenius. De hävdar att studier har visat att om den vuxna då och då under läsningen tar upp olika begrepp och ord och samtalar med barnet om betydelsen så kommer detta att resultera i att barnet får ett medvetet förhållningssätt till ord.¹⁰⁸ I vår undersökning framkom det dock inte hur informanterna läste, utan endast att de läste. Vi tror att detta beror på att vi inte hade någon intervjufråga som handlade om hur pedagogerna läser.

Vi tycker att det är viktigt att rummet där pedagogerna läser i är anpassat för läsning och ingenting annat. Ett rum som är inbjudande, harmoniskt och mysigt tror vi bidrar till en lugnare och mer berikande högläsning. Om det däremot till exempel finns studsmattor, hoppmadrasser eller lekborgar i lärummet så tror vi att det blir svårt för barnen att koppla av och koncentrera

¹⁰⁴ Bergh I (1996) *Tal och språkavvikelser hos barn*, sid 3

¹⁰⁵ Ibid, sid 3

¹⁰⁶ Granberg A (1999) *Småbarnsmetodik*, sid 78

¹⁰⁷ Dominikovic K, Eriksson Y, Fellenius K (2006) *Läsa högt för barn*, sid 14

¹⁰⁸ Dominikovic K, Eriksson Y, Fellenius K (2006) *Läsa högt för barn*, sid 14

sig på läsningen. Vi anser då att problemet att inte kunna lyssna inte beror på barnet utan att problemet beror på rummet. Enligt våra iakttagelser av de olika förskolornas miljöer kunde vi inte hitta något rum, som enligt oss var avsatt för endast läsning och som dessutom var inbjudande, harmoniskt och mysigt. Oftast var läsrummen utrustade med annat material för att kunna kombinera olika aktiviteter. Vi tror att detta beror på brist av utrymme och att förskolorna måste skapa rum för flera aktiviteter för att få plats.

7.2.3.2 Miljön

Barnen på *I Ur och Skurförskolan* får enligt Ulla många intryck från naturen som de gärna vill prata om och dela med sig av. Hon berättar att de använder sig av det materiel som naturen har att erbjuda även när det kommer till barns språkutveckling. Miljön ger oss något att samtala om menar Svensson hon anser att barn som får vistas i många olika miljöer ges erfarenheter och intryck att dela med sig till andra.¹⁰⁹ Vi har sett under vår praktik att när barn vistas ute finns det mycket mer att upptäcka och samtala om än det gör inomhus, dagligen sker förändringar på gården på förskolan, det kan vara något så litet som en larv till en jättestor vattenpöl. Vi ser det som att allt vi kan göra inomhus kan också göras utomhus men inte tvärtom.

Monika berättar om deras språkstimulerande materiel som alltid står framme för barnen. Alla förskolorna hade språkmateriel framme till exempel bokstäver och böcker dock kunde vi se att montessori materielen var väl genomtänkta och strukturerade. Monika påpekade att materielen inte får ta överhand och barnen ska inte känna sig tvingade till att använda det. Svensson menar att pedagoger bör uppmärksamma hur de arbetar och vad som görs för att stimulera barns språkutveckling.¹¹⁰ Enligt Eriksen Hagtvæt är en språkfattig miljö förödande för barns språkutveckling.¹¹¹ Att tvinga barn till att träna språk tror vi i värsta fall kan få ett barn att sluta tala helt, lusten och nyfikenheten att lära försvinner.

Förskolornas miljöer ska ge barnen sådant de inte har hemma anser vi. De flesta barnen har bilar och dockor hemma, därför skall dessa leksaker inte få dominera på förskolan, de ska självklart få finnas där men det finns andra saker som kan tillföras som ger barnen något att prata om.

7.2.3.3 Rim ramsor

På alla förskolor nämner pedagogerna att de arbetar med rim och ramsor. Kajsa anser att samlingarna är ett bra tillfälle att arbeta med språk. Hon menar att man kan arbeta med olika teman som innehåller sånger, rim och ramsor eller något annat muntligt. Ulla anser att bra tillfällen för språkstimulering även finns utanför samlingen. Ett exempel som hon nämner är stunden som pedagogen och barnet har tillsammans vid blöjbyten. Vi tror att det är viktigt för barnens språkutveckling att pedagogerna tar till vara på alla vardagliga situationer och introducerar språk. Om pedagogerna enbart skulle hålla sig till samlingarna tror vi att pedagogerna går miste om många tillfällen då ett rikt och utvecklande samtal med barnet kan skapas. Ulla berättar att de även tar hjälp av naturen för att rimma och ramsa. Hon menar att naturen både ger inspiration och material för detta ändamål.

Katarina berättar att hon arbetar mycket med rim och ramsor och tar hjälp av att klappa takten. Hon har märkt att detta arbetssätt underlättar barnens språkutveckling. Detta är något som Centerheim-Jogeroth även skriver om. Hon menar att rim och ramsor gör att barnen lär sig vad röststyrka, rytm, pauser och tempo har för betydelse i språket. Det är inte alls nödvändigt att barnen alltid förstår vad ramsorna går ut på, det kan snarare vara roligare för barnen att ju

¹⁰⁹ Svensson A-K (1998) *Barnet, språket och miljön*, sid 121 ff

¹¹⁰ Svensson A-K (1998) *Barnet språket och miljön*, sid 121 ff

¹¹¹ Eriksen Hagtvæt B (2004) *Språkstimulering, Del 1: Tal och skrift i förskolan*, sid 102 ff

meningslösare orden är desto roligare.¹¹² Att klappa olika stavelser tror även vi underlättar för barnet att känna språket i hela kroppen. Vi tror att barnet känner vad som är rätt eller fel.

Även Granberg anser att rim och ramsor har stor betydelse för barns språkutveckling och hävdar att barn som får rimma och ramsa har lättare för att lära sig läsa och skriva. Hon menar att ramsor har i likhet med språket att en viss rytm eller melodi som hon kallar det, rimmandet kan ge associationer som vidgar barns ordförståelse.¹¹³ Den främsta orsaken till att barn får en ökad ordförståelse med hjälp av rim och ramsor tror Granberg är att orden återföljs av rörelser, både små som stora. Orden får därmed en förankring i både talspråket och kroppsspråket.¹¹⁴

Vi tror liksom Centerheim–Jogeroth att barnen tycker att det blir roligare av att använda sig av lite ”nonsensord” och vi anser att det inte är ett perfekt uttal som ligger i fokus för dessa övningar utan att just känna rytmen.

Ulla berättar att de brukar använda sig av speciella sagor för att träna barnens munmotorik. Granberg menar att rim och ramsor tränar ansiktets muskulatur och talorganens muskler som läppar, tunga och stämband vilket bidrar till talförmågans utveckling.¹¹⁵ Vi tror att genom att använda sig av mycket rim och ramsor med barn så skapar pedagogerna både roliga och nyttiga tillfällen för barnen att utveckla sitt språk, både genom att lyssna och säga efter samt att barnen tränar alla de olika muskler som behövs för att utveckla språket. Vi tror även att rim och ramsor är något som alla förskolor använder sig av dagligen.

7.2.3.4 Lekens betydelse för barns språkutveckling

Ingen av informanterna nämnde leken som en bidragande faktor till barns språkutveckling. Vi kan dock tycka att alla informanter snuddade vid leken eftersom de alla nämnde att barnen lär av varandra. Ordet lek nämndes dock inte. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson menar att när barn leker lär de tillsammans och dessutom lär de sig av varandra. Vidare anser de att det är i leken som barn utvecklar sina tankar och skapar delaktighet och inflytande.¹¹⁶ Kan hända att informanterna inte tänker på leken som en direkt bidragande faktor till språkutvecklingen något som dock både Rigmor Lindö och Monica Westerlund gör. Lindö menar att barnet erövrar språket genom leken samt att de även utvecklar sin fantasi och kreativitet.¹¹⁷ Westerlund anser att barns språkutveckling och leken går hand i hand och att språket utgör en viktig del i barnens rollerkar.¹¹⁸

Vi håller med både Lindö och Westerlund när de menar att leken är viktig för språkutvecklingen. Vi anser även att barnen till stor del själva utvecklar sitt språk genom leken. Vi tror att barnen genom leken bearbetar olika begrepp och ord som de kanske inte riktigt ännu förstår innebörden av, de provar de olika begreppen och orden i sin lek för att få ett sammanhang mellan ord och handling.

¹¹² Centerheim-Jogeroth M (1988) *Vägen till språket*, sid 147

¹¹³ Granberg A (1999) *Småbarnsmetodik*, sid 78

¹¹⁴ *Ibid*, sid 78

¹¹⁵ *Ibid*, sid 79

¹¹⁶ Pramling Samuelsson I, Asplund Carlsson M (2003) *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspsykologisk teori*, sid 45 ff

¹¹⁷ Lindö R (1998) *Det gränslösa språkrummet*, sid 91 ff

¹¹⁸ Westerlund M (2009) Barn i början, språkutveckling i förskolåldern, sid 60 ff

Eriksen Hagtvvet menar att i leken måste barn göra sig förstådda och de måste även själva förstå vad andra barn säger, genom detta utvecklar barnet sina kommunikativa kompetenser.¹¹⁹ Vi tror att det är viktigt som pedagog att hjälpa barnen att lära sig att uttrycka sig både verbalt, kroppsligt och känslomässigt så att barnen kan kommunicera. Vi anser även att alla pedagoger som deltagit i våra intervjuer arbetar medvetet med detta i någon form.

7.2.4 Anser pedagogerna att barn ges olika förutsättningar för språkutveckling beroende på vilket arbetssätt förskolorna använder sig av?

Alla pedagoger har olika åsikter om huruvida barn ges olika förutsättningar för språkutveckling beroende på vilket arbetssätt pedagogerna väljer att utgå ifrån. De menar att det beror på vilken del av språkstimuleringen man väljer att titta på. Detta är något som även framkom av Rösths och Keunekes examensarbete.¹²⁰ Resultatet av deras examensarbete visar att barns språkstimulans sker på olika sätt.

Monika tror att det pedagogiska arbetssättet som montessoriförskolan använder sig av skiljer sig från andra förskolor. Hon menar att montessoriförskolan är väldigt strukturerad. De tränar mycket på olika bokstäver och ord genom montessorimaterialet, som alltid står framme i lokalen. Monika anser att ett material som alltid står framme och är till barnens förfogande inte glöms bort. Vi är av åsikten att det som barnen gör dagligen och som de tycker om att göra, det kommer även barnen att utvecklas av. Vi tycker alltså att det är väldigt bra för barns språkutveckling att alltid ha stimulerande material framme så att barnen kan arbeta med detta när de själva vill och att de inte behöver fråga någon pedagog om hjälp att ta fram materialet.

Denna åsikt har även Kajsa. Hon menar att Kotten är Reggio Emilia inspirerat i den meningen att allt material skall vara lättåtkomligt för barnen. Kajsa berättar att hennes rektorsområde satsar mycket på språk denna termin, men hon menar samtidigt att pedagogerna inte fått något konkret förslag på hur de ska arbeta med språkutveckling. Att rektorsområdet skulle satsa extra mycket på språk framkommer inte heller av den lokala arbetsplanen som vi har studerat.

Ulla tror att det som skiljer sig mellan *I Ur och Skurs* språkstimulerande arbetssätt är den extra dialogen de får med barnen när de är ute i naturen. Hon menar att barn i *I Ur och Skur* får mer miljöbegrepp, större ordförråd samt fler adjektiv. Ulla understryker att hon generaliserar lite när hon menar att när andra pedagoger på andra förskolor är utomhus med barnen så intar pedagogerna mer en ”övervakningsfunktion”. Hon anser att pedagogerna på *I ur och Skur* är tvärt om, eftersom de alltid är med barnen och har en medialog, både ute och inne. Detta menar Ulla resulterar i att det språkstimulerande arbetssätt som vanliga förskolor fokuserar sig på när de är inne kan *I Ur och Skur* göra hela dagarna. Hon menar att detta är en grundskillnad mellan verksamheterna. Hagtvvet Eriksen menar att barns språkliga färdigheter hänger samman med vilka erfarenheter barnet gör¹²¹ Vi kopplar ihop Hagtvvet Eriksens resonemang med *I Ur och Skurs* grund filosofi, att vara ute i naturen. Vi baserar detta på att vi anser att naturen erbjuder ett stort utbud av samtalsmöjlighet om naturen och alla djuren samt att det är en inspirerande miljö som det ständigt händer nya saker i. Vi menar att detta ger barnen en mängd olika erfarenheter. Naturen i sig självt erbjuder en mängd olika material som barnen och pedagogerna kan arbeta med rent språkstimulerande.

¹¹⁹ Pramling Samuelsson I, Asplund Carlsson M (2003) *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspsykologisk teori*, sid 45 ff

¹²⁰ Rösth C, Keuneke N (2008) *Språka i förskolan. En intervjustudie om pedagogers språkstimulerande arbetssätt*, <http://bada.hb.se/bitstream/2320/4694/1/examensarbete.pdf> den 13 maj 2009

¹²¹ Hagtvvet Eriksen (2004) *Språkstimulering Del: 1: Tal och skrift i förskolan*, sid 99

Karin tror inte att arbetet med språket skiljer sig åt i den region som hon är verksam i. Hon tror däremot att det råder stor skillnad om man jämför med hela kommunen. Detta tycker vi tyder på att pedagogerna inom denna kommun inte är sampratade när det gäller språkutveckling. Karins svar tolkar vi som att arbetssättet skiljer sig åt mellan olika förskolor och att detta har stor betydelse för språkutvecklingen. Kanske borde det ges tillfällen för pedagogerna att få en bättre och öppnare dialog mellan förskolorna i kommunen där man kan dela med sig av sina erfarenheter och arbetssätt och knyta nya idéer.

Katarina tror att det skiljer sig från pedagog till pedagog, beroende på hur mycket personen i fråga kan om barns språkutveckling, samtidigt tror hon att de flesta förskolor har grundkunskaper om språkutveckling och vet hur viktig den är. Vi anser liksom Katarina att det skiljer mellan olika pedagoger beroende på erfarenheter och utbildning, men vi vill ändå hävda att enligt vår undersökning så finns det en skillnad mellan de olika förskolornas arbetssätt.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att alla förskolor jobbar medvetet med barns språkutveckling. En av de stora skillnaderna anser vi dock ligger i de olika material som pedagogerna använder sig av. De förskolor som vi tycker arbetade på ett lite annorlunda sätt är *I Ur och Skur* förskolan och montessoriförskolan. De förskolor som inte hade någon specifik inriktning anser vi har ett snarlikt arbetssätt som alla tar stöd av Bornholmsmodellen på något sätt, medvetet eller omedvetet. *I Ur och Skur* använde de sig av allt tänkbart som vår natur har att erbjuda i sitt språkstimulerande arbete. Naturen fungerade som både inspiration och rekvisita. Montessoriförskolan använder sig av sitt eget material som är speciellt framtaget för Montessoris filosofi. Detta tror vi skiljer montessoriförskolan från andra förskolor.

7.3 **Slutsats**

Sammanfattningsvis kan vi liksom Rösth och Keuneke konstatera att språk är något stort. Språk behöver inte endast innebära det verbala språket utan omfattas även av tecken, blickar och kroppsrörelser. Av vår studie har det framkommit att pedagogerna som deltagit i vår undersökning har ett varierat arbetssätt och använder sig av olika material för att arbeta språkutvecklande. Gemensamt för informanterna är att de alla uppfattar språket som något oerhört viktigt och att de samtliga arbetar med språket dagligen men på olika vis något som även Rösth och Keuneke kom fram till i sin undersökning.

Rösth och Keuneke slutsats är att barnen på språkförskolan möttes av ett mer fördjupat arbete med språk. Vår slutsats blir att förskolorna med en specifik inriktning erbjuder barnen ett djupare arbete med språket eftersom de alltid jobbar med språk. *I Ur och Skur* arbetar med språket oavsett om de är inne eller ute och de har alltid en meddialog med barnen. Vår uppfattning är att de vanliga kommunala förskolorna koncentrerar sig på att arbeta med språket när barnen vistas inomhus. Genom vår studie har vi uppmärksammat förskolornas olika miljöer ur ett språkutvecklingsperspektiv något som även Rösth och Keuneke gjort. Deras resultat visade att språkförskolan hade en större medvetenhet i fråga om att ge barnen ett rikt lekmateriel för att stimulera språket. Vi menar att montessoriförskolan skiljer sig från de andra förskolorna tack vara deras speciella material som alltid står väl synligt för barnen. Vi menar att den miljön som barnen vistas i har stor betydelse för deras språkliga utveckling. Vi anser oss inte vara kunniga nog för att göra ett uttalande om vilken miljö som är bäst för barn att vistas i utan överlåter detta till forskare. Det vi dock kan säga att vi blev positivt överraskade av miljön på montessoriförskolan. Som vi såg det var allt anpassat efter barnens storlek och det fanns alltid tillgång till språkstimulerande material. Detta tror vi är till stor hjälp för barnen rent språkligt. *I Ur och Skur* skilde sig även åt eftersom de arbetade mycket ute och hade naturen som sitt huvudfokus. De använde sig av

naturen både som inspiration och som material. *I Ur och Skurs* grundstenar genomsyrade hela verksamheten. De vanliga förskolorna arbetade mycket utifrån Bornholmsmodellen och använde sig av olika språklådor. Vi kan genom denna undersökning konstatera att arbetssätten skiljer sig åt mellan de olika förskolorna och som vi ser det ges barnen olika förutsättningar för språkutveckling beroende på de olika förskolornas arbetssätt och inriktningar.

7.4 Förslag till fortsatt forskning

I en fortsatt forskning skulle observationer kunna göras. Observationer är ett komplement till intervjuerna och vi tror att observationer gör att undersökningen blir mer trovärdig. Dessutom kan man granska hur pedagogerna arbetar med språk i förskolan och om det stämmer överens med den information som givits under intervjuerna. Tyvärr var observationer inget som vi hann med i vår studie på grund av tidsbrist. För vidare forskning inom ämnet vill vi här ge några förslag:

- Språkutveckling -stimulering i montessoriförskolor
- Utomhus pedagogikens betydelse för språkutveckling?
- TRAS; hjälpmedel eller bedömning?

8 Tack Till

Vi vill framföra ett stort tack till de pedagoger som tagit sig tid och deltagit i intervjuerna. Utan Er medverkan hade vår undersökning inte varit möjlig. Vi hoppas att vi kan ge er en intressant läsning genom vårt examensarbete.

Tack vill vi också rikta till Antti Yliköiskilä för den handledning och det stöd vi fått i vårt skrivande, både via e-post och via de träffar vi haft samt för att du med kort varsel har kunnat ta dig an ”Team Sara”

Ett varmt tack till våra familjer som stått ut med oss under dessa veckor, då vi stundtals stängt in oss framför datorn och varit helt frånvarande, Tack för att ni finns och har peppat oss de dagar vi behövt lite extra stöd.

9 Källförteckning:

Litteraturförteckning

- Abrahamsson Niclas, Hyltenstam Kenneth (2003) Artikel – *Barndomen - en kritisk period för språkutveckling?* Bjar Louise, Liberg Caroline, red *Barn utvecklar sitt språk*, Lund: Studentlitteratur
- Arnqvist Anders (1993) *Barns språkutveckling*, Lund: Studentlitteratur
- Bergh Ingvar (1996) *Tal- och språkavvikelser hos barn*, Falun: Högskolan Dalarna
- Centerheim-Jogeroth Monica (1988) *Vägen till språket*, Stockholm: Liber
- Dominkovic Kerstin, Eriksson Yvonne, Fellenius Kerstin, (2006) *Läsa högt för barn*, Lund: Studentlitteratur
- Eneskär Barbro, Johansson Judith, Svensson Ann-Katrin (1990) *Hur språket växer fram*, Stockholm: Liber
- Eriksen Hagtvvet Bente, (2004) *Språkstimulering, Del 1: Tal och skrift i förskolan*, Stockholm: Natur och Kultur
- Eriksen Hagtvvet Bente, (2006) *Språkstimulering Del 2: Aktiviteter och åtgärder i förskoleåldern* Stockholm: Natur och Kultur
- Fägerborg Eva, (1999) Artikel: *Intervjuer*, Kaijser Lars, Öhlander Magnus, red, *Etnologiskt fältarbete* Lund: Studentlitteratur
- Fägerborg E (1999) Artikel: *Intervjuer – Spela in eller skriva ned*, Kaijser L, Öhlander M, red, *Etnologiskt fältarbete*, Lund: Studentlitteratur
- Granberg Ann (1999) *Småbarnsmetodik* Stockholm: Liber
- Granberg Ann (2000) *Småbarns sagostund* Stockholm: Liber
- Johansson Ylva, Sahlström Eva (2006) *Ledarhandledning Skogsnytte* Utgivare: Friluftsförbundet
- Liberg Caroline (2003) Artikel – *Samtalskulturer – samtal i utveckling*, Bjar Louise, Liberg Caroline, red *Barn utvecklar sitt språk*, Lund: Studentlitteratur
- Lindö Rigmor, (2002) *Det gränslösa språkrummet*, Lund: Studentlitteratur
- Lpfö (1998) *Läroplan för förskolan, Lpfö-98*. Skolverket. Stockholm: Fritzes AB
- Norén-Björk Eva (1980) *Förskole pedagogik i praktiken* Lund: Liber Läromedel
- Norman Karin (1996) *Kulturella föreställningar om barn*, Rädda barnen och författaren
- Patel Runa, Davidson Bo (2003) *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Lund: Studentlitteratur
- Pramling Samuelsson Ingrid, Asplund Carlsson Maj (2003) *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspsykologisk teori*, Stockholm: Liber
- Pramling Samuelsson Ingrid, Sheridan Sonja (2006) *Lärandets grogrund*, Lund: Studentlitteratur
- Svensson Ann-Katrin (1995) *Språkglädje* Lund: Studentlitteratur
- Svensson Ann-Katrin (1998) *Barnet språket och miljön*, Lund: Studentlitteratur
- Strömquist Sven (1984) *Barns språk*, Stockholm: Liber
- Säljö Roger (2000) *Lärande i praktiken - Ett sociokulturellt perspektiv*. Bokförlaget Prisma
- Westerlund Anna (2007) *I Ur och Skur, Grundbok från Friluftsförbundet* Utgivare: Friluftsförbundet
- Westerlund Monica (2009) *Barn i början, språkutveckling i förskoleåldern* Stockholm: Natur och Kultur

Internetkällor:

- Bornholmsmodellen den 4 maj 2009
<http://www.bornholmsmodellen.nu/bornholmsmodellen.htm>
- Bornholmsmodellen den 6 maj
http://www.bornholmsmodellen.nu/bornholmsmodellen_sid2.htm
- Friluftsförbundet den 6 april 2009:
<http://www.friluftsförbundet.se/guest/omius>
<http://www.friluftsförbundet.se/guest/omius>

Skolverket den 15 april 2009:

<http://www.skolverket.se/sb/d/468>

Svenska Montessoriförbundet den 22 april 2009:

<http://www.montessoriforbundet.se>

Svenska Montessoriförbundet den 29 april 2009:

[http://composit.montessoriforbundet.se/filebank/files/20080801\\$114602\\$fil\\$lnbD88ojMGfkMPfY9jRJ.doc](http://composit.montessoriforbundet.se/filebank/files/20080801$114602$fil$lnbD88ojMGfkMPfY9jRJ.doc)

<http://composit.montessoriforbundet.se/www/montessori/sv/redirect.asp?p=40>

<http://composit.montessoriforbundet.se/www/montessori/sv/redirect.asp?p=37>

X Montessori den 22 april 2009:

(X: viss del offentlig, viss del dold)

<http://www.xmontessori.se/pictures/pictures.asp?ModuleItemID=134>

<http://www.xmontessori.se/activityf/activityf.asp?ModuleItemID=181>

Reggio Emilia institutet den 29 april 2009:

<http://www.reggioemilia.se/>

Rösth och Keunekes examensarbete den 13 maj 2009:

<http://bada.hb.se/bitstream/2320/4694/1/Examensarbete.pdf>

Vetenskapsrådet den 1 april 2009:

<http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf>

Otryckta källor:

Arbetsplan för förskolan Kråkan

Kvalitetsredovisning för förskolan Montessori

Muntliga Källor:

Intervju med Kajsa den 23 april 2009

Intervju med Katarina den 23 april 2009

Intervju med Ulla den 23 april 2009

Intervju med Karin den 28 april 2009

Intervju med Monika den 28 april 2009

Bilagor

1. Brev till förskolor

Hej XXX

Vi är två studenter från Högskolan Dalarna som läser på lärarprogrammet med inriktning mot förskolan/tidigare åldrar. Vi skall nu skriva vårt examensarbete som kommer att handla om språkutveckling i förskolan. Syftet med examensarbetet är att undersöka hur pedagoger arbetar och tänker om språkutveckling inom förskolan. Vi vill veta vilka förutsättningar barnen ges för att utveckla sitt språk. Genom vår undersökning vill vi också veta hur Ni pedagoger förhåller Er till ett språkstimulerande arbetssätt. En viktig del i vår undersökning är att ta reda på om barnen ges olika förutsättningar för språkutveckling beroende på vilken förskola som barnet är placerat på? För att ta reda på detta kommer vi att genomföra intervjuer på olika förskolor, med olika inriktningar och i två olika kommuner.

Vi skulle gärna vilja intervjua en pedagog på XXX. Ålder och kön på informanten spelar ingen roll. Det viktiga är att pedagogen har en lärarexamen/förskoleexamen (eller liknande) samt någon form av utbildning inom förskolans profilering (om sådan finns).

Intervjun är givetvis frivillig att delta i, men vi är ytterst tacksamma om ni vill hjälpa oss att genomföra vår studie. Under intervjun kommer en diktafon att användas, detta för att underlätta bearbetning av information, samt för att ingen information ska gå förlorad. Dock tar vi givetvis hänsyn till om någon vill avstå från att bli inspelad.

Fiktiva namn på såväl pedagoger som förskolor kommer att användas. Vi lägger vikt vid pedagogens tankar och fokuserar alltså **inte** på vem pedagogen är, därför är den som svarar anonym. Informanten kan när som helst avbryta intervjun om så önskas och sluta vara delaktig i vår studie. Endast vi som skriver examensarbetet har tillgång till det inspelade materialet, som givetvis kommer att förstöras när arbetet är slutfört.

Vi hoppas att det finns någon pedagog hos er som vill hjälpa oss med vår undersökning och vi vill än en gång understryka att både förskolan och informanten kommer att vara anonyma. Datum och tid för intervjun återkommer vi om. Har ni ytterligare frågor eller funderingar så hör gärna av er.

Vi ser fram emot ett positivt svar från er.

Med vänliga hälsningar:

Sara Töyrä XXX och Sara Abrahamsson XXX

2. Intervjufrågor

1. Vad har du för utbildning?
2. Har förskolan någon inriktning?
3. Vad innebär i så fall denna inriktning?
4. Har du någon utbildning inom förskolans profilering/inriktning?
5. Hur gamla är barnen på er förskola?
6. Hur stora barngrupper har ni?
7. Vad betyder begreppet språk för dig?
8. Hur tänker ni pedagoger på förskolan kring barns språkutveckling?
9. Hur och varför arbetar ni men språkutveckling?
10. Använder ni er av något speciellt material?
11. Hur påverkar er inriktning arbetet med språkutveckling?
12. Använder ni er av läroplanen när ni planerar för språkstimulerande arbeten?
13. Anser du att ni pedagoger får möjlighet att stimulera barns språk i vardagen?
14. Diskuterar ni i arbetslaget hur ni ska arbeta med språkutveckling?
15. Får ni på förskolan någon form av fortbildning om barns språk?
16. Tror du att erat sätt att arbeta med barns språkutveckling skiljer sig från andra förskolor? I så fall hur?
17. Är det något annat du vill tillägga om språkutveckling?

3. Modell för I Ur och Skur pedagogik

